

Monitoring the Satellite Warfare Strategies of the Dominating Systems against the Islamic Republic of Iran

(Emphasizing on the Amount of Its Effects on Young Generation in the Future).

Ebrahim Lotfian Karim *, **Kazem Basirati ****

N'ematollah Ghasemi ***, **Mohsen Rostami ******

Abstract

This research is aimed at identifying the theories underlying satellite soft warfare, investigating various dimensions of the extent of the effects on the ideas of young people in relation to soft overthrow of the Islamic Republic of Iran. It is also intended to identify various solutions to fight against the resulting threats. This research follows a qualitative research method and thematic analysis, some parts which are the results of the professional inference of the authors from the various texts. The data is collected by library study. The results indicated that the most significant role of satellite soft warfare develops in the media, and especially electronic media, which, given the capabilities and functions they can play in maintaining mental health and as one of the facilitators of identification for young people, or as a preparation for identity crisis and alienation of people from their culture, values and beliefs in the near future. Given that an important part of youth identity is formed within the society, if family units, educational centers and social entities perform their duties in relation to the people under their care with regard to their proper personality and identity, this can pave the way for the growth and flourishing of social self-reliance, self-recognition, free thinking, self-confidence, authority, independence, self-esteem, growth and development, and reaching at the peaks of individual and social perfection comprise the youth's future.

Keywords: The youth, soft warfare, satellite, satellite threats, psychological operations, futures study.

---

* Corresponding author: PhD in Futurology, Imam Hossein University, Tehran, Iran

** PhD in defense policy making, assistant professor at Imam Hossein (AS) Officering University, Tehran, Iran

*** Master of Management, Lecturer at Imam Hussein Officering University, Tehran, Iran

**** PhD in defense policy making, Faculty Member of the Supreme National Defense University, Tehran, Iran

نشریه علمی

آینده پژوهی انقلاب اسلامی

(تابستان ۱۴۰۰، سال ۲، شماره ۲: ۱۹۰-۱۴۷)

شاپا چاپی: ۳۶۷۴ - ۲۷۱۷
شاپا الکترونیکی: ۳۶۶۶ - ۲۷۱۷

رصد راهبردهای جنگ نرم ماهواره‌های نظام سلطه

علیه جمهوری اسلامی ایران

(باتأکید بر میزان تأثیرگذاری بر نسل جوانان آینده‌ساز)

ابراهیم لطیفان کریم *، کاظم بصیرتی **، نعمت الله قاسمی ***، محسن رستمی ****

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۰/۲۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۵/۱۹

چکیده

هدف این تحقیق، بیان نظریه‌های مختلف جنگ نرم ماهواره‌ای، بررسی ابعاد مختلف و میزان تأثیرگذاری بر عقاید نسل جوانان آینده‌ساز است که در راستای تحقق براندازی نرم حکومت جمهوری اسلامی ایران صورت می‌پذیرد و راهکارهای متعدد را برای مبارزه با تهدیدات ناشی از آن در آینده را بررسی می‌کند. روش تحقیق در این مقاله از نوع روش تحقیق کیفی، به شیوه تحلیل مضمون بوده و برخی از قسمت‌های تحقیق نیز حاصل استنباط حرفه‌ای نگارندگان از میان متون مختلف مورد مطالعه می‌باشد و ابزار جمع‌آوری اطلاعات آن نیز مطالعه کتابخانه‌ای است. نتایج حاصل از این تحقیق نشان داد که مهم‌ترین نقش جنگ نرم ماهواره‌ای در بخش رسانه‌ها و به خصوص رسانه‌های الکترونیکی است که باتوجه به قابلیت‌ها و کارکردهایی که دارند، می‌توانند در جهت حفظ سلامت و بهداشت روان و به‌عنوان یکی از عوامل تسهیل‌کننده هویت‌یابی برای جوانان کاربرد داشته و یا زمینه‌ساز بحران هویت و بیگانگی افراد از فرهنگ، ارزش‌ها و باورهای خود در آینده‌های نزدیک شوند. مهم‌ترین راهبردهای اساسی برای حل این مشکل باتوجه به اینکه بخش مهم هویت جوانان در درون جامعه شکل می‌گیرد، این است که چنانچه نهادهای خانواده، مراکز آموزشی و محیط اجتماعی به وظیفه خود در قبال اعطای شخصیت و هویت مناسب، نسبت به افراد تحت پوشش خود خوب عمل کنند، می‌توانند زمینه مهمی برای رشد و شکوفایی خودباوری اجتماعی، خوداتکایی، خودیابی، آزاداندیشی، اعتماد به نفس، استقلال‌خواهی، عدم وابستگی، عزت‌نفس، رشد و توسعه و فتح قله‌های کمال فردی و اجتماعی میان جوانان آینده‌ساز باشد.

کلیدواژه‌ها: جوانان، جنگ نرم، ماهواره، تهدید ماهواره‌ای، عملیات روانی، آینده‌پژوهی.

* نویسنده مسئول: دکتری آینده پژوهی، دانشگاه جامع امام حسین (ع)، تهران، ایران
Alotfiya@ihu.ac.ir
** استادیار و عضو هیئت علمی دانشگاه افسری امام حسین (ع)، گروه عملیات روانی و تهدیدات نرم، دانشگاه افسری امام حسین (ع)، تهران، ایران
Drbasirati@chmail.ir
*** کارشناسی ارشد رشته مدیریت، دانشگاه افسری امام حسین (ع)، تهران، ایران
Ngghasemi@gmail.com
**** دکتری سیاستگذاری دفاعی، دانشگاه علی دفاع ملی، تهران، ایران
Mohsen13621340@yahoo.com

مقدمه

هدف این مقاله، رصد راهبردهای جنگ نرم ماهواره‌ای نظام سلطه علیه جمهوری اسلامی ایران (باتأکید بر تأثیرگذاری بر نسل جوانان آینده‌ساز) است. امروزه در جهان معاصر به دلیل افزایش دانش و پیشرفت‌های بسیار سریع در عرصه‌های مختلف از جمله عرصه فناوری، رسانه‌ها زمینه هرچه بیشتر ارتباطات بین ملت‌ها و دولت‌ها را فراهم آورده‌اند؛ به طوری که نوعی دهکده جهانی مجازی را تشکیل داده‌اند. در حال حاضر از قدرت رسانه‌ها در فعالیت‌های رسانه‌ای و تبلیغات به عنوان رکن چهارم دولت‌ها یاد می‌شود و نقش اساسی در مبادلات سیاسی و خبری و راه‌اندازی جنگ روانی علیه رقبا و یا دولت‌های دیگر دارد. دشمنان جمهوری اسلامی با همدستی یکدیگر خطوط گوناگونی را در تاریخ سی ساله انقلاب اسلامی طراحی و پیگیری کرده‌اند. در سال‌های اخیر، کشورهای خارجی برای جنگ نرم و رسانه‌ای علیه جمهوری اسلامی ایران را اولویت بیش‌تری قائل شده‌اند (عصاریان‌نژاد، ۱۳۸۸: ۱۳۱). ظهور فناوری‌های نوین در هر جامعه همواره تردیدها، سردرگمی‌ها و ناآرامی‌هایی همراه داشته است. این امر در مورد ظهور تلویزیون‌های ماهواره‌ای هم مصداق داشته است (مرکز تحقیقات و مطالعات و سنچس برنامه‌ای صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۱)؛ چراکه آنان همانند سایر وسایل ارتباط جمعی دارای اثراتی آشکار، سریع و عمیق بر ابعاد گوناگون شخصیتی، روانی و زندگی فردی و اجتماعی در جوامع بوده‌اند. برخی بر این باورند که بهره‌گیری از ماهواره‌ها یک دانش است که باید آن را آموخت و از آموخته‌ها در زمینه‌های مخابراتی، اطلاع‌رسانی، آموزشی، بهداشتی و اقتصادی و اوقات فراغت بهره‌برداری کرد و با صرف کمترین هزینه، بیشترین بهره را به دست آورد. گروهی دیگر تأکید بر مضرات ماهواره دارند، این افراد اغلب از کشورهای جهان سوم و در حال توسعه بوده و عموماً نوعی دغدغه حراست از فرهنگ ملی و پیشینه تاریخی خود دارند. آنها بر این باورند که محتوای برنامه‌های ماهواره‌ای که عموماً از کشورهای غربی تغذیه می‌شوند، باعث تخریب فرهنگی و تبدیل شدن مخاطبان به توده‌ای یکدست و بی‌شکل و در نهایت وابستگی کامل به فرهنگ غرب می‌شود (گزارش ملی جوانان، ۱۳۸۱: ۳۱۵). در عصر حاضر به واسطه رشد و توسعه

وسایل ارتباط جمعی، نشر افکار و آرا و تبلیغات مستقیم و غیرمستقیم، مسائل جوانان بسیار گسترده و پیچیده شده است. به بیان برخی، این وسایل از عواملی هستند که روی جوانان کار می‌کنند و می‌توانند جوامع را به سعادت و یا شقاوت سوق دهند. از این رو، بحث تازش فرهنگی و ایمن‌سازی نسل جوان در برابر این فناوری‌ها و از جمله ماهواره که عموماً از طرف غربی‌ها مدیریت و تغذیه می‌شوند، به گونه‌ای جدی در کشور مطرح شده است. دوران جوانی دوران حساسی است. جوانان بخش مهم و قابل توجهی از جمعیت کشور محسوب می‌شوند (گزارش مرکز آمار ایران در خصوص افزایش آمار جوانان کشور) و سرمایه‌های اجتماعی و گردانندگان آتی جامعه‌اند. روحیات آنان در این دوران به گونه‌ای است که هم برای عمل و فعالیت و قدم برداشتن، به سوی ترقی و تکامل آماده‌اند و هم برای سقوط و افتادن در منجلاب و انحرافات گوناگون (گزارش مرکز آمار ایران در خصوص افزایش آمار جوانان کشور). به یقین، اهتمام دشمن در براندازی نظام جمهوری اسلامی ایران از طریق جنگ نرم، جدی بوده و جوانان بهترین گزینه به عنوان مخاطبین برنامه‌های آنها خواهند بود و در این مسیر، رسانه، قدرتمندترین ابزار به‌شمار می‌آید. در این میان، ماهواره ابزاری است که بیشترین اثر و نقش را در جنگ نرم علیه جوانان جامعه هدف (ج.ا.ا) از سوی امریکا دارد.

نتایج یک تحقیق در شهر تهران نشان می‌دهد که امکان استفاده و دسترسی به ماهواره و برنامه‌های تلویزیونی آن بین ۱۰۲۲ نفر جوان تهرانی (۴۷/۸ درصد زن و ۵۲/۲ درصد مرد) با گروه سنی ۱۶ تا ۱۹ سال و میانگین سنی ۲۲/۵ سال، در حد ۵۶ درصد است که این میزان دائماً رو به افزایش است (ملکی تبار، ۱۳۸۶). از طرفی، فضای رسانه‌ای امریکا علیه ج.ا.ا، نمایانگر حاکمیت صهیونیسم بر این رسانه‌ها و هدف‌گیری برای آینده‌ای پوچ برای کشورمان است. دشمن در تلاش است با استفاده از جریان‌سازی خبری به کمک رسانه‌ها به انحای مختلف، بستر اقدامات را علیه ج.ا.ا، از تحریم تا سایر موارد از جمله حمله نظامی فراهم نماید و این در حالی است که ظاهراً شبکه‌های وابسته به امریکا و شبکه وابسته به مخالفین سازمان یافته غیرقانونی، به صورت مستقل از یکدیگر عمل کرده و به گونه‌ای طراحی شده است که بینندگان با دریافت یک موضوع واحد از

منابع مختلف، پس از تقاطع خبری بتوانند درستی و نادرستی خبر را تشخیص دهند و از آنجا که این خبرهای به‌ظاهر مستقل با یکدیگر هم‌راستا، هم‌نوا، هم‌سان و در برخی موارد حتی هم‌افزاینده، نتیجه تجزیه و تحلیل ذهنی، تأیید آن خبر است. بدین جهت، لازم و ضروری است تا نقش ماهواره در جنگ نرم و ایجاد ضعف و سستی در باورها، ارزش‌ها و روحیه ملی‌گرایی جوانان شناخته شود و با مدیریت صحیح، منطقی و علمی با آن برخورد شود. بنابراین، این مقاله سعی دارد به این سؤال پاسخ دهد:

راهبردهای جنگ نرم ماهواره‌ای نظام سلطه علیه جمهوری اسلامی ایران (با تأکید بر تأثیرگذاری بر مخاطبین نسل جوانان آینده‌ساز) کدامند؟ ضمناً با توجه به روش مورد استفاده، فرضیه‌ای برای این تحقیق در نظر گرفته نشده است.

جنگ نرم ماهواره‌ای امریکا متغیر مستقل پژوهش و نظام جمهوری اسلامی ایران متغیر وابسته آن است.

مبانی نظری و پیشینه تحقیق

رسانه‌های جمعی

اهمیت ارتباطات از طریق وسایل ارتباط جمعی در جهان معاصر به حدی است که نظریه پردازان این رشته معتقدند امروز جنگ میان بازیگران روابط بین‌الملل از میدان‌های نظامی به عرصه افکار عمومی سوق داده شده است. برخی هم اشاره به دهکده جهانی و دنیای بدون مرز اطلاعاتی دارند و معتقدند که تحول فناوری انفورماتیک، یا به تعبیر دیگر بحران ارتباطات، تمامی باورها و حریم‌های امن ملت‌ها را در کوتاه‌ترین زمان و با کمترین کوشش می‌تواند تسخیر کند و افراد را ناگزیر به پذیرش و ایفای نقش‌های جدید دلخواه کشورهای قدرتمند نماید. طبعاً در چنین شرایطی، کشورها و ملت‌های جهان سوم بیشتر از همه در معرض چنین تهاجمی قرار دارند. آژانس‌های خبری غربی با حفظ جذابیت و تازگی، تحلیل‌های خود را در ظاهر بی‌طرفانه ارائه می‌دهند و صدا البته در خلال آن، آنچه را مایلند به شنوندگان و خوانندگان خود القا کنند، با

ظرافت می‌گنجانند. از دیگر عوامل موفقیت آژانس‌های خبری در دنیا، سرعت و وسعت طیف اطلاعات است که در یک شبکه عظیم جهانی، با بهره‌گیری از کلیه امکانات ماهواره‌ای، به سراسر دنیا منعکس می‌شود. امروز ماهیت دیپلماسی با توسعه شبکه‌های اطلاعاتی و خبررسانی تغییر کرده است و ما شاهد بروز پدیده جدید به نام دیپلماسی از طریق وسایل ارتباط جمعی^۱ هستیم. همین پدیده بود که «انورسادات» رئیس‌جمهور مقتول مصر را نهایتاً به امضای قرارداد «کمپ‌دیوید» با رژیم صهیونیستی کشانید. البته او بهای جسارت خود را پرداخت، ولی در واقع این وسایل ارتباط جمعی امریکا بود که زیر پای آن رهبر مستأصل «پوست خربزه» گذاشت (کاظمی، ۱۳۷۸: ۵۶۴). در جهان امروز رسانه‌های بین‌المللی، یکی از مؤثرترین ابزار تحکیم هژمونی نظام سلطه جهانی، به‌ویژه امریکا می‌باشند. این رسانه‌ها، وابسته به شرکت‌های قدرتمند و با نفوذ فراملیتی‌اند و در جهت تأمین منافع کشورهای سلطه‌گر، نقشی اساسی دارند (نقش رسانه در ناتوی فرهنگی: خبرگزاری فارس: ۱۱/۱۲/۹۲).

مفهوم عملیات روانی

عملیات روانی از دو واژه «عملیات» و «روان» تشکیل شده است. تعاریف متعددی در طول مدت کمتر از یک قرن از سوی محققان در مقاطع مختلف ارائه شد که هر کدام براساس نگرش، قلمرو و حوزه نفوذ حدی را برای آن قائل و مجاز شمرده‌اند به مانند: نزاع، جهت‌دستیابی به افکار و اراده آنها (نصر، ۱۳۸۱: ۹۱). بنابراین در یک نگاه کلی مفهوم عملیات روانی عبارت است از: سلسله اقدامات هماهنگ، هدف‌مند و برنامه‌ریزی شده است که تأثیر آن بر روح و روان، ارزیابی‌شدنی باشد (قدیریان، ۱۳۸۳: ۲۸-۲۷).

اهمیت و ابعاد جنگ نرم

کشورهای استکباری به این نتیجه رسیده‌اند همان‌گونه که استعمار به شیوه‌های قدیم، دیگر جوابگوی نیازها و اقتضات عصر حاضر نیست و باید در قالب استعمار نو وارد برخی از کشورها شد، از طریق جنگ سخت نیز چندان نمی‌توان موفقیت‌های مورد نظر را کسب کرد. بنابراین سعی

می کنند با تمرکز بر مسائل فکری، اعتقادی و فرهنگی و در واقع با گشودن جبهه جنگ نرم، ساختار فرهنگی و ارزش های فکری آنان را مورد تاخت و تاز قرار دهند و به اهداف خود دست یابند. دلیل آن این است که فرهنگ، پیچیده ترین و مهم ترین هویت ملی هر کشور است. برای کشوری که هویت فرهنگی آن، مؤلفه اصلی تلقی شود، این امر اهمیت بیشتری می یابد. چنین نظامی، هر چه مبانی فکری و اعتقادی و الگوهای رفتاری دیگران را به چالش بیشتری کشانده باشد، از جانب مستکبران بیشتر مورد تهدید قرار خواهد گرفت. بنابراین، تهدیدات فرهنگی که از آن به تهاجم فرهنگی و یا تهدید نرم یاد می شود، دنبال ایجاد انواع بحران های فرهنگی - سیاسی در جامعه برای دستیابی به اهداف و اغراض سیاسی است. هدف اصلی از این نوع تهدید، حذف باورمندی جامعه، سلب اراده و روحیه مقاومت و در مجموع استحاله فرهنگی - سیاسی است. در این نوع تهدید تلاش می شود ملتی دارای آرمان به ملت بی آرمان تبدیل شود و آن هم به دست خود، الگوهای رفتاری خود را در حوزه های اقتصادی، سیاسی و فرهنگی به چالش اندازد.

قرآن کریم از این نوع تهاجم تحت عنوان «فتنه» یاد می کند که مقصود از آن اخلال در نظم امور است؛ به طوری که موجب اضطراب و دگرگونی - چه خیر و چه شر - شود (هاشمیان فر، ۱۳۹۰: ۱۵-۱۷). در این خصوص می خوانیم: وَ تَبْلُوكُمْ بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً وَإِلَيْنَا تُرْجَعُونَ (انبیاء/۳۵): و شما را از راه آزمایش به بد و نیک خواهیم آزمود و به سوی ما باز گردانیده می شوید.

قرآن کریم فتنه های اجتماعی را خطرناک تر از قتل و کشتار افراد می داند: «وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ»^۱، دلیل بزرگ شمردن فتنه نیز این است که قتل سبب مرگ جسمانی افراد می شود ولی فتنه، افزون بر این که موجب محروم ساختن فردی از زندگی چندروزه دنیوی است، از نظر معنوی نیز باعث ابتلای انسان به عذاب ابدی می شود. توطئه ها و نیرنگ های تبلیغاتی که در جهت منحرف ساختن افکار و عقاید مردم به کار گرفته می شود، از مصادیق بارز فتنه های اجتماعی، اخلاقی و فرهنگی به شمار می رود.

از آنجا که هدف از هر نوع تهدید تأثیر گذاری بر اندیشه، عواطف و اراده و سرانجام

به تسلیم کشاندن حریف است؛ نقطه مشترک همه تهدیدات، تحمیل اراده به نیروی مقابل است. تفاوت‌های تهدیدات، در به کارگیری روش‌ها، ابزارها و غیره است. تهدید می‌تواند با تأکید بر توان نظامی همچون لشکرکشی، اشغال سرزمین، نابودی و کشتن انسان‌ها و ویران نمودن مراکز اقتصادی باشد و یا می‌تواند با تکیه بر روش‌های سیاسی، روانی و شیوه‌های غیرخشونت‌آمیز و با به کارگیری قدرت نرم برای تأثیرگذاری بر اراده نیروی مقابل انجام گیرد. بی تردید اگر فکر، اراده و قدرت روحی مردم کشور هدف تسخیر شود، کاربرد قدرت نظامی و لشکرکشی ضرورتی نخواهد داشت. از همین رو، قدرت‌های استکباری با استفاده از عملیات روانی، مقاومت ملت‌ها و نظام‌های سیاسی را پیش از عملیات نظامی فرو می‌ریزند یا برای سرعت بخشیدن در دستیابی به اهداف عملیات نظامی، اقتصادی و سیاسی از سلاح عملیات روانی به منظور سلب اراده و انگیزه نبرد در نخبگان یک کشور، مردم و نیروهای مسلح بهره می‌گیرند و عملاً خاکریزهای دفاعی کشور بدون خونریزی سقوط می‌کند (هاشمیان‌فر، ۱۳۹۰: ۱۵-۱۷).

بنابراین تهدید نرم، در عصر حاضر، مؤثرترین، کارآمدترین و کم‌هزینه‌ترین و درعین حال خطرناک‌ترین و پیچیده‌ترین نوع تهدید علیه امنیت ملی کشورها محسوب می‌شود؛ چون می‌تواند با کمترین هزینه با حذف لشکرکشی و از بین بردن مقاومت‌های فیزیکی به اهداف خود دست یافت؛ زیرا با عواطف، احساسات، فکر و اندیشه و باور و ارزش‌ها و آرمان‌های یک ملت و نظام سیاسی ارتباط دارد. ابعاد این جنگ و تهدید، گسترده‌تر و مخرب‌تر است زیرا دین، فکر و آرمان ملت‌ها را آماج تهاجم خود قرار می‌دهد.

از سویی، به روحیه مردم، به عنوان یکی از عوامل قدرت ملی خدشه وارد می‌کند، عزم و اراده ملت را از بین می‌برد، مقاومت و دفاع از آرمان و سیاست‌های نظام را تضعیف می‌کند. فروپاشی روانی یک ملت می‌تواند مقدمه‌ای برای فروپاشی سیاسی - امنیتی و ساختارهای آن باشد. قرآن کریم از تهدیدات یاد شده تحت عنوان فتنه یاد می‌کند:

وَأَقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ وَأَخْرِجُوهُمْ مِّنْ حَيْثُ أَخْرَجَكُمُ وَالْفِتْنَةُ أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ
... {بقره/۱۹۱}: و هر کجا بر ایشان دست یافتید آنان را بکشید و همان‌گونه که شما را بیرون راندند

آنان را بیرون برانید [چراکه] فتنه [= شرک] از قتل بدتر است.

در حال حاضر، همه کشورها به نوعی دیگر در معرض این نوع تهدید هستند. قدرت‌های استکباری، تشکیلات، امکانات و نیروی انسانی و ابزارهای پیشرفته و پیچیده و مراکز علمی و پژوهشی خود را به صورت گسترده در اختیار این جنگ قرار داده‌اند. با ظهور فناوری جدید و علوم ارتباطات، ظهور وسایل ارتباط جمعی و رسانه‌های متنوع نوین؛ ابعاد تهدید نرم، گسترده‌تر و پیچیده‌تر شده است.

برای جنگ نرم ابعاد مختلفی شمارش شده است که مهم‌ترین آنها به شرح زیر است:

بعد فرهنگی؛ مهم‌ترین بعد جنگ نرم است و تهاجم فرهنگی مقدمه جنگ نرم به‌شمار می‌آید، زیرا عاملان جنگ نرم در پی آن هستند تا با استفاده از سازوکارها و روش‌های فرهنگی بر ارزش‌های بنیادین جامعه (ارزش‌هایی نظیر خدامحوری، ولایت‌مداری، دشمن‌ستیزی، عدالت‌خواهی، خودباوری و غیره)، نگرش‌های پایه (نظیر نگرش به بیگانگان، نگرش به نوع حکومت، نگرش به نوع روابط اجتماعی) را دستخوش تغییر قرار دهند. نتیجه جنگ نرم فرهنگی استحاله فرهنگی و تغییر هویت است.

بعد سیاسی؛ عاملان جنگ نرم در صدد تا نوع نگرش، موضع‌گیری و کنش شهروندان یک جامعه را در برابر حکومت و نهاد‌های سیاسی آن، دستکاری نمایند و آنان را برای دست‌یازیدن به کنش‌های اعتراض‌آمیز، نظیر راهپیمایی، تظاهرات، اعتصاب و جز آن، ترغیب کنند. به تعبیر روشن‌تر، عاملان جنگ نرم در پی آن هستند که شهروندان جامعه را به مخالفت وادار نمایند، تا بر اثر آن رفتار حکومت، یا حتی نوع حکومت را به تدریج دستخوش تغییر قرار دهند و مشروعیت، مقبولیت و کارآمدی مدل سیاسی موجود را مورد تردید قرار دهند.

بعد اجتماعی؛ سومین بعد جنگ نرم است. از جمله مؤلفه‌های بعد اجتماعی جنگ نرم، کنش‌های اجتماعی روابط و تعاملات، آداب و رسوم و رفتارهای جمعی است. عاملان جنگ نرم در پی آن هستند تا بر هویت مردم جامعه، انسجام اجتماعی، روحیه ملی، سرمایه اجتماعی، الگوهای رفتاری، دلبستگی ملی تأثیر بگذارند.

بُعد اقتصادی؛ یکی دیگر از ابعاد جنگ نرم، بُعد اقتصادی آن است^۱. دشمنان در این حوزه تلاش می‌کنند با استفاده از ابزارهای اقتصادی مانند تحریم، مصادره اموال، قطع روابط تجاری و عدم دادوستد و نیز قطع تعاملات پولی از طرف طراحان جنگ نرم و هم‌پیمانان آنان، کشور هدف را تحت فشار قرار دهند. قرآن کریم در باره اقدامات اقتصادی منافقان می‌فرماید:

هُمُ الَّذِينَ يَقُولُونَ لَا تُنْفِقُوا عَلَيَّ مِنْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ حَتَّى يَنْفَضُوا وَلِلَّهِ خَزَائِنُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَفْقَهُونَ {منافقون/۷}: آنان کسانی‌اند که می‌گویند به کسانی که نزد پیامبر خداوند انفاق مکنید تا پراکنده شوند و حال آنکه گنجینه‌های آسمان‌ها و زمین از آن خداست ولی منافقان در نمی‌یابند. اما به‌رغم سایر ابعاد آن، حوزه مانور جنگ نرم در عرصه فرهنگی وسیع‌تر است. از این رو، کشورهایی که اتفاقاً از فرهنگ غنی برخوردارند و فرهنگ و ارزش‌های آنها علت اصلی اقتدارشان محسوب می‌گردد، همواره مورد تهاجم فرهنگی و جنگ نرم در این عرصه می‌باشند ولیکن به‌رغم شیوه‌ها و شگردهای دشمنان، خدای متعال راه فائق آمدن بر پدیده جنگ نرم را در بازگشت صادقانه و راستین به تعالیم قرآن کریم و عمل به آموزه‌های آن می‌داند. در آیه‌ای به این راهکار چنین اشاره می‌کند:

فَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَجَاهِدْهُمْ بِهِ جِهَادًا كَبِيرًا {فرقان/۵۲}: پس از کافران اطاعت مکن و با [الهام گرفتن از] قرآن با آنان به جهادی بزرگ پرداز. در تعالیم قرآن، علاوه بر مجاهدت در دو جبهه جهاد اصغر و اکبر، جهاد مهم دیگری نیز مطرح است که خداوند متعال آن را جهاد کبیر نامیده است، زیرا مأموریت اصلی مجاهدان در این حوزه، ارشاد و تعالی افکار است و سلاح حقیقی آنان در این جهاد عظیم، علم و حکمت راستین است. چنان که خود فرموده است:

أَدْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ {نحل/۱۲۵}: با حکمت و اندرز نیکو، به راه پروردگارت دعوت نما! و با آنها به روشی که نیکوتر است، استدلال و مناظره کن! پروردگارت، از هر کسی بهتر می‌داند چه کسی از راه او گمراه شده است؛ و او به هدایت یافتگان داناتر است (هاشمیان‌فر،

۱ هر چند که بعد اقتصادی آن، بیشتر در جنگ نیمه سخت موضوعیت می‌یابد.

۱۳۹۰: ۱۵-۱۷). شایان ذکر است که موفقیت در این جهاد، در گرو حصول حقایق و افاضات معنوی از سرچشمه وحی الهی است که آن نیز مرهون مجاهدت‌های خالصانه در جبهه جهاد اکبر است.

دیدگاه‌های نظری پیرامون وسایل ارتباط جمعی و رسانه‌ها

- دیدگاه جبرگرایی رسانه‌ای

مارشال مک‌لوهان^۱ در سال ۱۹۶۴ با بیان رمز آلود «رسانه پیام است»، رویکرد و تعاریف جدید را فراروی اندیشمندان ارتباطات و رسانه قرار داد. اما اینکه منظور او از اینکه «رسانه پیام است» چیست، در کتاب کلاسیک وی «درک رسانه‌ها» نسبتاً روشن است. او نوشته است: «اثر فناوری در سطح عقاید یا مفاهیم رخ نمی‌دهد، بلکه نسبت‌های حسی یا الگوی درک را به‌طور مداوم و بدون مقاومت عوض می‌کند.» به نظر مک‌لوهان مهم‌ترین اثر رسانه‌ها این است که بر عادات درک و تفکر ما اثر می‌گذارند (سورین و تانکارد، ۱۳۸۱: ۳۹۳) مک‌لوهان تلویزیون را رسانه‌ای بصری، سمعی و لامسه‌ای توصیف می‌کند. این رسانه بیشتر از چاپ، درگیرکننده و مشارکتی است. فرض مک‌لوهان این بود که تلویزیون تعادل نسبت‌های حسی را که چاپ از میان برده بود، برقرار خواهد کرد. در یک مقیاس بزرگتر، مک‌لوهان اظهارداشت تلویزیون ما را مجدداً به‌صورت قبیله در خواهد آورد (سورین و تانکارد، ۱۳۸۱: ۳۹۴). وی معتقد است در این روزگار به‌خاطر وجود تلویزیون و دیگر رسانه‌های جدید، بچه‌ها، دیگر مثل والدین خود فکر نمی‌کنند.

نظریه کاشت

پژوهشگر ارتباطات جورج گرینر^۲ با کمک همکاران در مدرسه ارتباطات دانشگاه پنسیلوانیا با استفاده از تحقیقی پیرامون اثرات تلویزیون، نظریه کاشت را پرورش داد. گرینر یادآوری می‌کند که بیننده عادی چهار ساعت در روز تلویزیون تماشا می‌کند، افراد پرمصرف از این هم بیشتر تماشا می‌کنند. گرینر می‌گوید: از نظر تماشاگران پرمصرف، تلویزیون عملاً دیگر منابع اطلاعات،

1 Marshal McLuhan

2 George Grebner

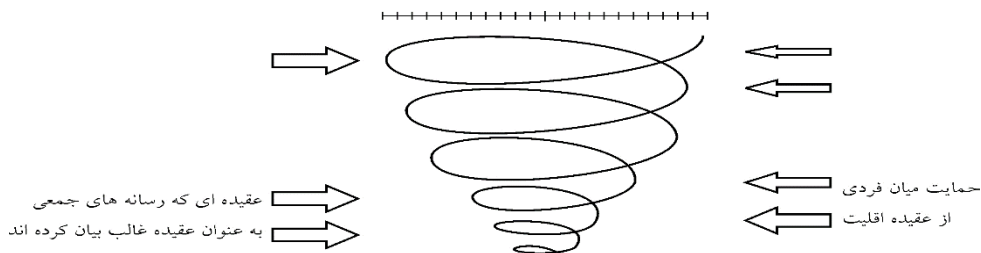
افکار و آگاهی‌ها را به انحصار درمی‌آورد و یک کاسه می‌کند. اثر این مواجهه با پیام‌های مشابه، چیزی را تولید می‌کند که گرنبر آن را کاشت می‌خواند، یا آموزش جهان‌بینی رایج، نقش‌های رایج و ارزش‌های رایج (سورین و تانکارد، ۱۳۸۱: ۳۹۰). گرنبر در واکنش به انتقادهای هیرش، نظریه کاشت را مورد بازنگری مجدد قرار داده است. وی دو مفهوم دیگر متداول‌سازی و تشدید را اضافه نمود. با این مفاهیم این واقعیت در نظر گرفته می‌شود که تماشای بیش از حد تلویزیون نتایج متفاوتی برای گروه‌های اجتماعی مختلف دارد.

نظریه مارپیچ سکوت

یکی از نظریه‌هایی که بیش از بسیاری از نظریه‌های دیگر به رسانه‌های جمعی قدرت می‌دهد، نظریه «مارپیچ سکوت» است که الیزابت نوئل نئومان^۱ (۱۹۸۰، ۱۹۷۳) آن را مدون کرده است. استدلال وی این است که رسانه‌های جمعی حتماً بر افکار عمومی اثرهای قوی دارند اما این اثرها به‌خاطر محدودیت‌های پژوهش، در گذشته کم‌اهمیت شمرده شده یا کشف‌نشده باقی مانده است. نوئل نئومان استدلال می‌کند که سه ویژگی رسانه‌های ارتباط جمعی، یعنی تراکم، همه‌جایی‌بودن و هم‌صدایی در ایجاد اثرهای قوی بر افکار عمومی با هم ترکیب می‌شوند. هم‌صدایی به تصویر هم‌شکلی از رویداد یا موضوعی که می‌توان توسعه داد اشاره دارد و اغلب میان روزنامه‌های مختلف، مجلات، شبکه‌های تلویزیون و رسانه‌ای دیگر مشترک است. اثر هم‌صدایی این است که بر مواجهه‌گزینشی غلبه می‌کند تا افراد نتوانند پیام دیگری را انتخاب کنند و نشان‌دهنده این گمان است که بیشتر افراد به گونه‌ای به موضوع نگاه می‌کنند که رسانه‌های جمعی آن را عرضه می‌دارند (سورین و تانکارد، ۱۳۸۱: ۳۹۶). عامل دیگری که وارد عمل می‌شود «مارپیچ سکوت» است. در خصوص یک موضوع مناقشه‌انگیز، افراد درباره توزیع افکار عمومی حدس‌هایی می‌زنند. آنها سعی می‌کنند تعیین نمایند آیا در اکثریت قرار دارند یا خیر؟ و سپس می‌کوشند تعیین کنند آیا تغییر افکار عمومی در جهت موافقت با آنهاست یا خیر؟ اگر احساس کنند در اقلیت قرار دارند، گرایش پیدا می‌کنند که درباره موضوع سکوت کنند. اگر فکر

1 Elizabeth Noel Neoman

کنند تغییر افکار عمومی در جهت فاصله گرفتن از آنهاست، گرایش پیدا می‌کنند درخصوص موضوع ساکت بمانند. هرچه بیشتر ساکت بمانند، افراد دیگر بیشتر احساس می‌کنند که دیدگاه خاص (متفاوت) عرضه نشده است و بیشتر ساکت می‌مانند.

تعداد افرادی که آشکارا عقیده اقلیت را بیان نمی‌کنند
یا از عقیده اقلیت به عقیده اکثریت گرایش پیدا می‌کنند

نمودار ۱. ماریپچ سکوت (سورین و تانکارد، ۱۳۸۱: ۳۹۸)

نظریه اثر تجربه‌های مصنوعی

فانکاوزر و شاو (۱۹۹۵) استدلال کرده‌اند که فیلم، تلویزیون و رایانه با دستکاری و تنظیم مجدد محتوا و فرایندهای تجربه ارتباطی، بر درک و فهم مخاطب از واقعیت اثر می‌گذارند. بعضی از این فنون برای خلق تجربه مصنوعی عبارتند از: تغییر سرعت حرکت (تند یا آهسته)، نمایش مجدد یک عمل (نمایش دوباره لحظه‌ای)، پرش آنی از یک صحنه به صحنه دیگر، ... گلچین کردن بخش‌هایی از رویدادها، کنارهم گذاردن رویدادهایی که به کلی از جهت زمانی یا مکانی مجزا هستند و ترکیب و جابه‌جایی انگاره‌های بصری. مواجهه زیاد با این نوع تجربه مصنوعی می‌تواند اثرهایی بر تماشاگران داشته باشد. "فانکاوزر و شاو" اظهار می‌دارند رسانه‌های الکترونیک که این نوع تجربه غیرطبیعی را ارائه می‌کنند ممکن است کلیت جهان‌بینی فرهنگی افراد را تغییر دهند، منحرف کنند و یا منحط نمایند (سورین و تانکارد، ۱۳۸۱: ۳۹۶).

نظریه نفوذ شخصی

«لازارسفلد»^۱ که مبتکر این نظریه محسوب می‌شود آن را بدین صورت تعریف کرده است: «ایده‌ها و افکار غالباً از طرف رادیو و مطبوعات به رهبران افکار جریان پیدا می‌کند و از طرف این رهبران به بخش‌های کمتر فعال مردم منتقل می‌شود». بدین ترتیب این نظریه بر آن است که اطلاعات به صورت غیرمستقیم و از طریق رهبران فکری به مردم می‌رسد. این رهبران، اطلاعاتی را که از رسانه‌ها به دست می‌آید تعدیل می‌کنند و به تعبیر و تفسیر می‌پردازند. بدین ترتیب، رهبران افکار چیزهایی را که از طریق رسانه‌ها دریافت می‌کنند، مطابق با فهم افراد معمولی که «پیروان» نامیده می‌شوند، بیان می‌کنند (مهرداد، ۱۳۸۰: ۱۷۱).

مقصود از پیشینه تحقیق این است که پشتوانه و زمینه‌ای برای پژوهش فراهم آورد و پلی بین پروژه تحقیقاتی و وضع فعلی باشد که بتواند شناخت بیشتری درباره موضوع مورد تحقیق و الزامات آن در آینده، ایجاد کند (عرفانی‌راد، ۱۳۹۴: ۱۲). در این مورد، تلاش شده است تا از میان صدها منبع مختلف داخلی و خارجی مرتبط دانشگاهی، تعدادی منتخب که به لحاظ بررسی محیطی یا موضوعی به نحوی با این تحقیق، دارای ارتباط و همبستگی بیشتری می‌باشند، به عنوان پیشینه تحقیق ارائه شوند که در ادامه علاوه بر معرفی اجمالی چند نمونه از پیشینه‌های موجود، به بیان وجوه اشتراک یا افتراق آنها با تحقیق حاضر خواهیم پرداخت:

ساروخانی و دیگران (۱۳۹۷) در مقاله علمی- پژوهشی تحت عنوان " مطالعه جامعه‌شناختی جنگ نرم در بافت‌های شهری باتأکید بر راهبردهای رسانه ملی در شهر ایرانی- اسلامی چنین آورده‌اند: امروزه با گسترش فناوری‌های ارتباطی و اطلاعاتی نوین بسیاری از مفاهیم نظیر جنگ، قدرت، پیروزی و شکست دارای معانی و راهبردهای جدیدی شده است که از تحقق حاکمیت و هژمونی نظام سلطه و استیلای فرهنگ بیگانه با استفاده از فضای رسانه‌ای حاکم بر جهان حکایت دارد. دستاورد جنگ نرم در بافت‌های شهری، توصیف کاملی از مبارزه خاموش و بی‌صدا با نگرش‌ها، گرایش‌ها، مفاهیم و شاخص‌های مذهبی است که در نهایت این عناصر به مرور زمان، رو

1 Lazarsfeld

به فراموشی رفته‌اند. این در حالی است که ایرانیان با توجه به فرهنگ خود، به حضور چنین فضاهایی وابسته هستند. این فضاها در گذشته روابط تعاملی و مؤثری با پیرامون خود داشته‌اند که می‌توانند در آینده نیز داشته باشند. حصول این امر از طریق مسئله‌یابی تضادهای موجود و تدوین راه‌حل‌های برخورد با آن، با اتکا به نوعی برنامه‌ریزی عقلایی اجتناب‌ناپذیر و البته امکان‌پذیر است که در سایه ایجاد راهبرهای رسانه شهری قابل تحقق است. در این مقاله، سعی بر آن است تا با شناسایی دو گونه متفاوت (بافت پر و خالی برخوردار از عناصر شاخص مذهبی) و بهره‌گیری از روش‌های میدانی، کتابخانه‌ای و پیمایشی با رویکرد علی، شناختی جامع در مبانی نظری و مطالعات میدانی آن حاصل شود و با در تقابل‌قرار دادن این دو، به اصول سازماندهی فضایی مؤثر در جهت مقاوم‌سازی بافت‌های شهری در مقابله با جنگ نرم شهری، دست یافت. مهم‌ترین نتایج مستخرج از این پژوهش تدوین اصول سازماندهی فضایی جنگ نرم در بافت‌های شهری است که ۳ موضوع راهبردی به‌عنوان الگویی برای برنامه‌ریزی و طراحی بافت‌های شهری برخوردار از عناصر شاخص مذهبی در برابر جنگ نرم شهری ارائه می‌دهد.

رضا سراج (۲۱،۱۴۰۰) به تحلیل پروژه ایران ضعیف با استفاده از رسانه‌های مختلفی چون ماهواره و... می‌پردازد. نقطه کانونی برای تضعیف ایران، تأثیرگذاری ماهواره‌ها بر مشارکت عمومی در انتخابات است و طیف وسیعی از جریان‌های سیاسی و امنیتی در این بازی نظام سلطه بازیگری می‌کنند. در این میان، مهم‌ترین سنگر در مقابل این تهاجم به قدرت ملی، سنگر اجتماعی است و مردم ایران اصلی‌ترین خنثی‌کنندگان این توطئه هستند. مهم‌ترین باطل‌السحر این پروژه چندلایه و پیچیده، دعوت به حضور در پای صندوق رأی است. فراتر از اینکه افراد به چه کسی رأی دهند و نهایتاً چه کسی بتواند اعتماد اکثریت مردم ایران را به خود جلب نماید، تک‌تک شهروندان ایرانی برای خود مسئولیتی در قبال ایران عزیز متصور باشند و با دعوت یکدیگر به ایفای این نقش ملی، پروژه نظام سلطه را عقیم سازند.

- در سند "ایران و خاورمیانه بزرگ‌تر تا پس از سال ۲۰۲۰" پانل خبرگان کشور هلند که با همکاری وزارت دفاع و وزارت امور خارجه این کشور برگزار شده بود، صریحاً مهم‌ترین

- پیشران‌های تأثیرگذار بر تغییر سرنوشت آینده جامعه ایرانی را حجم عمده نسل جوان تحصیل کرده بیکار و جویای کار و سلبریتی‌های مختلف نوپدید، ذکر نموده‌اند.
- در سند فرانسوی زبان "بین ترس و یا امیدواری به آینده ایرانی جدید" (۲۰۱۷) پانل خبرگان کشور، چاپ سازمان اطلاعات کشور هلند نیز پیشران‌های جدیدی (رشد برق‌آسای فناوری‌های مختلف اطلاعاتی، ظهور بیماری‌های ناشناخته مانند کرونا و... مشکلات شدید اقتصادی، فاصله طبقاتی اقشار مختلف جامعه با هم، افزایش جمعیت کهنسالی، بی تفاوتی به مذهب، سرخوردگی نسل جوان و.. تغییر رویکردهای سیاسی و اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی و....) جهت تغییر سرنوشت نسل جوان ایرانی در فاصله سال‌های ۲۰۲۰ تا ۲۰۳۰ ذکر نموده‌اند.
  - سیدجلال دهقانی فیروزآبادی (۱۳۸۲) در مقاله خود با عنوان نقش رسانه‌ها در جنگ نرم، این تهدید را در سه سطح راهبردی، میانی و تاکتیکی بررسی می‌کند.
  - محمدحسین الیاسی (۱۳۸۸) عملیات روانی آمریکا علیه جهان اسلام این عنوان را در ابعاد طرح و تدبیر فرهنگی، تبلیغی آمریکا برای جهان اسلام و مسلمانان مورد مذاقه قرار داده و اهداف عملیات روانی آمریکا در جهان اسلام را شفاف تر می‌کند.
  - بهرام عرفانی‌راد (۱۳۹۴) در رساله دکتری تبیین رویکرد تأمین اجتماعی در دولت اسلامی و نقش آن در خنثی‌سازی تهدیدات نرم اقتصادی "به نقش عملکرد دولت اسلامی در بحث رفاه و تأمین اجتماعی و تأثیرگذاری آن در خنثی‌سازی تهدیدات نرم اقتصادی پرداخته است.
  - مهدی فیروزکوهی (۱۳۸۷) در مصاحبه خود با روزنامه کیهان پس از حوادث سال ۱۳۸۸ نظام سلطه، با عنوان راهکارهای مقابله با جنگ نرم با بیان تعریف، ابعاد جنگ نرم، چستی جنگ نرم و مختصات جنگ نرم به ارائه راهکارهایی برای مبارزه با جنگ نرم آمریکا ارائه می‌دهد.

- ابراهیم لطفیان کریم (۱۳۸۳) در مقاله خود تحت عنوان "تحلیل روند عملیات روانی در نبرد سلطه" با بررسی روند شکل گیری عملیات روانی به کارکردهای نظامی آن پرداخته و در پایان دستاوردهای این نوع عملیات برشمرده شده که جنگ رسانه‌ای در بالاترین شکل خود انجام گرفته و سازمان سیا از مدت‌ها قبل حتی ایمیل و تلفن بسیاری از سران نظامی عراق را می‌دانست و به آنان چنین القا کرده بود که فروپاشی حکومت عراق حتمی است. به این خاطر، در طول صدها کیلومتر مسیر بصره تا بغداد با وجود آنکه ۲۵ لشکر مجهز عراقی بود، مقاومت چندانی صورت نگرفت و این کامل‌ترین نمونه کاربرد جنگ رسانه‌ای جهت تضعیف روحیه و منحرف نمودن نیروهای عراقی از وفاداری به دیکتاتور معدوم عراق بود که توانستند ذهن آنان را از هدف اصلی دور نموده و ایده جدیدی را جایگزین نمایند.
- ابراهیم لطفیان کریم؛ محمدحسین الیاسی و حجت‌الله مرادی (۱۳۸۷) در رساله خود تحت عنوان "رصد میزان تأثیر عملیات روانی رسانه‌های استکبار بر کارآیی مدیران نیروی دریایی جمهوری اسلامی ایران، با سنجش میزان تأثیر رسانه‌های مختلف نظام استکباری طی چندین سال بر کارایی مدیران نیروی دریایی جمهوری اسلامی ایران در ابعاد مختلفی و تحلیل این نظرسنجی‌ها به نتایج مهمی دست یافته و در انتها پس از نتیجه‌گیری کلی به ارائه راهکارهایی پیرامون مقابله با جنگ نرم رسانه‌های نظام سلطه می‌پردازد.
- ابراهیم لطفیان کریم (۱۳۹۶) در کتابی، تحت عنوان: "سه قانون عملکرد در بازنویسی آینده زندگی و سازمان شما" به بیان تجاربی از سازمان‌های مختلف و افرادی از سرتاسر جهان در بازنویسی آینده‌هایی پرداخته است که همچنان در حال نوشتن آن می‌باشند و هر لحظه می‌توان با تدابیری این آینده‌ها را تا رسیدن به نقطه مطلوب تغییر داد و تعیین‌کننده اصلی سرنوشت آینده همه انسان‌ها خواست و اراده آنان جهت تغییر وضع موجود است.
- منویات مختلف مقام معظم رهبری (مد ظله‌العالی) در خصوص جنگ نرم، در بیش از چهار دهه پس از پیروزی انقلاب اسلامی نیز چراغ راهی است تا دغدغه مقام معظم رهبری را که دغدغه کشور، دین، اخلاق، فرهنگ و زندگی است، به صورت نظام‌مند و مکتوب به

لایه‌های مختلف جامعه منتقل کند و این موضوع برای همگان در قالب مسئله و مشکل طرح شود و همه در جوانب آن تأمل کنند و مصونیت‌های لازم را برای مقابله با آن تدارک ببینند.

تبیین جنگ نرم از دیدگاه امامین انقلاب اسلامی

الف) تبیین جنگ نرم از دیدگاه حضرت امام خمینی (ره)

«نقشه آن است که جوانان را از فرهنگ و ادب و ارزش‌های خودی منحرف کنند و به سوی شرق یا غرب بکشانند و دولت مردان را از بین اینان انتخاب و بر سرنوشته کشورها حکومت دهند تا به دست آنها هرچه می‌خواهند انجام دهند. اینان کشور را به غارت‌زدگی و غرب‌زدگی بکشانند». بنابراین مراکز آموزشی و تعلیم و تربیت (مدارس و دانشگاه‌ها) مهم‌ترین محیط مورد توجه دشمن است.

«توصیه اینجانب آن است که نسل حاضر و آینده غفلت نکنند و دانشگاهیان و جوانان برومند عزیز هرچه بیشتر با روحانیان و طلاب علوم اسلامی پیوند دوستی و تفاهم را محکم‌تر و استوارتر سازند و از نقشه‌ها و توطئه‌های دشمن غدار غافل نباشند و به مجرد آنکه فرد یا افرادی را دیدند که با گفتار و رفتار خود درصددند بذر نفاق بین آنان افکنند، آنها را ارشاد و نصیحت نمایند و اگر تأثیر نکرد از او روگردان شوند و او را به انزوا کشانند».

ب) تبیین جنگ نرم از دیدگاه مقام معظم رهبری (مد ظله العالی)

امریکا بعد از اینکه سال‌هایی را در مقابل جمهوری اسلامی و ملت ایران، با این روش عمل کرد، به این نتیجه رسید که تقابل عملی کافی نیست و باید در کنار آن، تقابل و تخصص و مبارزه نظری را هم شروع کنند. معنای تقابل نظری چیست؟ یعنی مبارزه با جمهوری اسلامی در صحنه اعتقاد، در زمینه فرهنگ و در زمینه مسائل اخلاقی. البته قبلاً هم یک مبارزه جدی بود؛ منتها احساس کردند باید نقطه ثقل، این باشد. فکر کردند با مبارزه اعتقادی می‌توانند بخش عظیمی را فلج کنند و یک مانع را بردارند. فکر کردند با مبارزه در زمینه‌های اخلاقی، یک بخش دیگر از امکان و سلاحی را که در اختیار جمهوری اسلامی است، بگیرند؛ یعنی این سیاست امریکا شد (۸۲/۲/۲۲). بنابراین، نقطه اول مبارزه با جنگ نرم دشمن هم باید مراکز تعلیم و تربیت باشند.

برهمن اساس مقام معظم رهبری در دیدار با دانشجویان و اساتید فرمودند: اساتید دانشگاه، فرماندهان و دانشجویان، افسران میدان جنگ نرم هستند.

ملت ما، جوانان ما، زن و مرد ما نباید احساس کنند که دوران مجاهدت به پایان رسید، خطری ما را تهدید نمی کند. ممکن است خطر نظامی ما را تهدید نکند، همین جور هم هست. امروز ملت ایران به آن رتبه ای از اقتدار رسیده که خطرپذیری دشمنان خود را بسیار بالا برده، جرئت نمی کنند به این ملت تهاجم نظامی کنند؛ می داند سرکوب خواهند شد؛ می داند که این ملت مقاوم است. بنابراین خطر تهاجم نظامی بسیار پائین است؛ اما تهاجم فقط تهاجم نظامی نیست. دشمن به آن نقاطی متوجه می شود که پشتوانه استقامت ملی ماست. دشمن وحدت ملی و ایمان عمیق دینی را هدف قرار می دهد. دشمن روحیه صبر و استقامت مردان و زنان ما را هدف قرار می دهد؛ این تهاجم از تهاجم نظامی خطرناک تر است. در تهاجم نظامی شما طرفتان را می شناسید، دشمنان را می بینید؛ اما در تهاجم معنوی، تهاجم فرهنگی، تهاجم نرم، شما دشمن را در مقابل چشمتان نمی بینید، هوشیاری لازم است (۸۸/۲/۲۲)^۱.

انواع عملیات روانی

عملیات روانی بر اساس وضعیت، ماهیت، زمان و حوزه فعالیت، به انواع مختلف تقسیم شدنی است. عده ای تحت تأثیر حالت و وضعیت، آن را به «آفندی» و «پدافندی» و برخی دیگر از نظر ماهیت به «ایجابی» و «سلبی» و گروهی که در اکثریت هستند، تحت تأثیر دو مؤلفه زمان فعالیت و حوزه فعالیت آن را به «راهبردی»، «تاکتیکی» و «تحکیمی» تقسیم نموده اند. تقسیم بندی اخیر ضمن آنکه رایج تر و متداول تر است، به نوعی تقسیمات دیگر را نیز پوشش داده است (قدیریان، ۱۳۸۳: ۲۹).

الف) عملیات روانی راهبردی

عملیات روانی راهبردی جزئی از راهبرد کلی یک کشور است که در دو جهت مختلف و با شیوه های متفاوت به کار گرفته می شود. از یک سو، در حوزه دشمن و مخالف مرتبط با دشمن،

تأثیرات اساسی و بلندمدت را، متوجه کاهش سطح کارایی و متزلزل نمودن وحدت آنها نموده و از سوی دیگر و به طور هم‌زمان روش‌های روانی را در جهت جلب حمایت، تقویت روحیه و ارتقای سطح وفاداری در حوزه مخاطبین دوست و بی‌طرف به‌اجرا می‌گذارد.

عملیات روانی راهبردی دارای ویژگی‌های زیر نیز می‌باشد:

- دامنه فعالیت آن گسترده و متوجه تمام جمعیت‌ها می‌گردد؛
- در هدف دور برد و در اجرا بطئی است؛
- در زمره اهداف راهبردی کشورها محسوب می‌شود؛
- کاربرد اصلی آن در شرایط عادی و صلح است؛
- در شرایط غیرعادی و جنگ، فعالیت آن در پشت خطوط جبهه اعم از داخل و خارج تشدید می‌شود؛
- کمتر دستخوش تغییر و تحول می‌شود، مگر اینکه در سطح داخلی و منطقه‌ای تغییر مشهودی رخ دهد؛

مبنا و شالوده‌ای برای اجرای عملیات روانی تاکتیکی محسوب می‌شود (قدیریان، ۱۳۸۳: ۴۴).

ب) عملیات روانی تاکتیکی

عملیات روانی تاکتیکی مرحله‌ای از راهبرد روانی است که در زمان جنگ و شرایط بحرانی، عمدتاً متوجه گروه‌ها و مردم مستقر در منطقه نبرد یا بحرانی می‌شود. از مشخصه‌های عملیات روانی تاکتیکی «اهداف مقطعی» در «سطح محدود» است که حسب شرایط صحنه در چارچوب راهبرد روانی اجرا می‌شود (قدیریان، ۱۳۸۳: ۳۳-۳۲).

برای عملیات روانی تاکتیکی ویژگی‌ها و اهدافی به شرح زیر می‌توان برشمرد:

- الف) تقویت روحیه و ارتقای ارزش مخالفت با گروه‌های آشوب‌طلب، از طریق تبلیغات مناسب در باورهای دینی، ایدئولوژیکی، ملی، عشق به میهن و ... در مردم؛
- ب) تضعیف روحیه و کاهش ارزش مبارزه میان گروه‌ها و افراد آشوب‌طلب؛

- پ) ایجاد امید به پیروزی قطعی بر آشوبگران میان مردم؛
ت) ایجاد ناامیدی و القای شکست میان آشوبگران و همراهان آنها؛
ث) خنثی نمودن اقدامات روانی گروه‌های بحران؛
ج) ایجاد اختلاف و تفرقه میان رهبران مخالف و بدنه؛
چ) تلقین اخلاق و عواطف انسانی به عناصر مخالف و آشوبگر (قدیریان، ۱۳۸۳: ۳۳).

پ) عملیات روانی تحکیمی

از این عملیات به نام‌های: استقراری، تثبیتی و تأثیری نیز یاد می‌کنند. عملیات روانی تحکیمی به اقداماتی روانی، اطلاق می‌گردد که در ادامه عملیات روانی راهبردی و تاکتیکی، به منظور حفظ و تضمین پیروزی‌های به دست آمده و برقراری نظم و آرامش در منطقه اشغالی تحت کنترل و یا منطقه‌ای که بحران در آن فروکش کرده است، اجرا می‌شود. هدف نهایی از اجرای عملیات روانی تحکیمی، تثبیت پیروزی در جنگ و برقراری صلح یا حفظ پیروزی است. برای این عملیات می‌توان ویژگی‌هایی به شرح زیر برشمرد:

- شناور بودن زمان اجرا؛
- برزخی بودن روش‌ها و اقدامات؛
- نیمه‌پنهان بودن اقدامات روانی؛
- توأم بودن روش‌ها و محدود بودن منطقه خاص.

همچنین بسترهای مناسب در عملیات روانی تحکیمی را به شرح زیر می‌توان مطرح کرد:

- کثرت گروه‌های گریز از مرکز نسبت به دولت دشمن، میان مردم منطقه اشغالی؛
- کثرت گروه‌ها و مردمی که به طور تاریخی به کشور خودی دل‌بستگی دارند؛
- قدرت سیاسی، نظامی و میزان مشروعیت و مقبولیت بین‌المللی کشور اشغالگر؛
- میزان حمایت، مخالفت و بی‌طرف ماندن سازمان‌های بین‌المللی و سایر کشورها (قدیریان، ۱۳۸۳: ۳۴).

در دسته‌بندی‌های دیگر نیز نوع چهارم را هم عملیات روانی در بحران می‌گویند.

رصد راهبردهای مطرح‌شده برای عملیات روانی رسانه‌ای در سند امنیت ملی آمریکا

در اسناد راهبرد امنیت ملی ۲۰۰۲ و ۲۰۰۶ آمریکا سه هدف عمده برای عملیات روانی رسانه‌ای را می‌توان استنباط کرد:

۱. فروپاشی حکومت‌های استبدادی؛
  ۲. ارتقای دموکراسی‌های کارآمد و همسو با آمریکا؛
  ۳. تثبیت و تقویت قدرت هژمونی آمریکا.
- در ادامه به‌طور اختصار به شرح این اهداف می‌پردازیم:

الف) فروپاشی حکومت‌های استبدادی (به‌زعم آمریکا)

در سند ۲۰۰۶ باصراحت، حکومت‌هایی نظیر ایران و سوریه را استبدادی معرفی می‌نمایند، زیرا این حکومت‌ها با همراهی ملت‌های خود، نه تنها در برابر آمریکا مقاومت می‌کنند، بلکه برای حکومت‌ها و مردم سرزمین‌های دیگر نیز جنبه الگو پیدا می‌کنند (حسینی، ۱۳۸۵: ۶۸).

ب) ارتقا و بسط دموکراسی‌های همسو با آمریکا

آمریکا جایگزین مناسب برای حکومت‌های مخالف خود را ارتقای دموکراسی‌های کارآمد می‌داند که در سند ۲۰۰۶ ویژگی‌های این نوع دموکراسی را چنین بیان کرده است:

- به حقوق اصلی انسان احترام می‌گذارند و نسبت به آنها پایبند هستند که از آن جمله می‌توان به آزادی مذهب، اندیشه، بیان، گردهمایی، انجمن و مطبوعات اشاره کرد.
- درقبال شهروندان خود پاسخگو و تسلیم اراده مردم هستند، به‌خصوص وقتی مردم خواستار تغییر حکومت خود باشند؛
- حاکمیت آنها کارآمد است، نظم را در داخل مرزهای خود برقرار می‌کنند، از نظام‌های قضایی مستقل و کامل حمایت می‌کنند، جنایتکار را مجازات می‌کنند، حاکمیت قانون را می‌پذیرند و در برابر فساد مقاومت می‌کنند و اختیارات دولت را محدود می‌کنند؛

- از نهادهای جامعه مدنی حمایت می کنند که شامل خانواده، اجتماعات مذهبی، انجمن های داوطلبانه، اموال خصوصی، تجارت مستقل و ... است (خبرگزاری فارس، ۱۳۸۴: ۵).

پ) تثبیت و تقویت قدرت هژمونی امریکا

اگرچه امریکا در راهبرد ۲۰۰۶ باصراحت، فروپاشی حکومت های مستبد و ارتقای دموکراسی کارآمد را به عنوان دو هدف بیان کرده است، اما در لابه لای سند، یک هدف پنهان و نیمه پنهان هم به چشم می خورد و آن تقویت و تثبیت قدرت هژمونی امریکا در عرصه های مختلف است، به گونه ای که امریکا بتواند در عرصه نظر، پیشگامی خود را و در عمل، رهبری را در دست داشته باشد. رئیس جمهور امریکا در ۱۷ سپتامبر ۲۰۰۲ هنگام ارائه راهبرد ۲۰۰۲ می گوید: «امروز بشریت فرصت پیروزی و آزادی بیشتر بر همه دشمنانش را در دستان خود دارد. ایالات متحده از مسئولیت ما برای رهبری این مسئولیت بزرگ استقبال می کند.» (خانی، ۱۳۸۱: ۱۰). در سند ۲۰۰۶ درباره اهمیت قدرت هژمونی امریکا آمده است: «اما تاریخ نشان داده است که دیگران فقط هنگامی نقش خود را ایفا خواهند کرد که ما نقش خود را ایفا کنیم؛ امریکا باید همچنان پیشگام باشد.» (خبرگزاری فارس، ۱۳۸۴: ۲). در انتهای همین سند در بخش نتیجه گیری آمده است: «زمانی بود که دو اقیانوس ظاهراً می توانستند ما را از مشکلات جزایر دیگر دور نگاه داشته و امریکا صرفاً در نظر، پیشگام جهان باشد. آن دوران دیگر گذشته است، امریکا اکنون نمی تواند با عقب نشینی از جهان، به صلح، امنیت و رفاه دست یابد. امریکا باید با عمل و همچنین نظر، به پیشگامی دست یابد.» (خبرگزاری فارس، ۱۳۸۴: ۳۶). بنابراین، تثبیت هژمونی و اثبات نظم امریکا، محور نخستین اولویت راهبرد امریکاست. براین اساس امریکایی ها، اجازه ظهور و رشد رقیب برای خودشان در سطح جهانی و حتی ظهور هژمونی های منطقه ای را نخواهند داد. بدین ترتیب جلوگیری از شکل گیری نظم منطقه ای، مخالف نظم هژمونیک امریکا، مبارزه با ایدئولوژی های معارض و به تعبیر امریکایی ها "تروریسم پرور" و دنبال آن مبارزه با خود تروریسم و کشورهای حامی آن و گسترش دموکراسی و پیشرفته سازی دولت ها، از اهداف اساسی امریکاست (دهقانی

فیروزآبادی، ۱۳۸۲: ۹).

اهداف جنگ نرم امریکا در مقابله با اسلام و مسلمانان

برای آگاهی از اهداف امریکا در مقابله با اسلام و مسلمانان، ناگزیر باید از نظرات و دیدگاه‌های منتشره محققان، نظریه پردازان و سیاست‌مداران آن کشور بهره گرفت. با مرور برخی از آن نظرات و دیدگاه‌ها مشخص شد که امریکا در پی تحقق اهداف زیر است:

- ممانعت از احیای نظام سیاسی دینی؛
- جلوگیری از به خطر افتادن امنیت دنیای غرب؛
- ممانعت از شکل‌گیری اجماع علیه رژیم صهیونیستی؛
- جلوگیری از به خطر افتادن منافع امریکا؛
- جلوگیری از تقلیل قدرت نرم امریکا؛
- اشاعه ارزش‌ها و هنجارهای فرهنگی غرب؛
- جلوگیری از اشاعه انقلاب اسلامی (الیاسی، ۱۳۸۸: ۶۶-۵۵).
- فرایندهای مقابله‌ای مورد استفاده امریکا

فرایندها، سطوح اقدامات، مخاطبان اقدامات و روش‌های مورد استفاده امریکا علیه جهان اسلام در جدول زیر به طور اجمالی بیان شده است:

جدول ۱. فرایندهای مقابله‌ای مورد استفاده امریکا

ردیف	فرایند مقابله	سطوح اقدامات	مخاطبان اقدامات	روش‌ها
۱	آموزشی و علمی	ژرف و بلندمدت	افکار عمومی داخل امریکا (اعم از توده مردم و نخبگان)	تحقیر مسلمانان و کاهش خودباوری آنان
۲	فرهنگی - هنری	میان‌مدت	افکار عمومی کشورهای غیراسلامی (خارج امریکا)	انتساب ویژگی‌های منفی به اسلام
۳	عملیات روانی و تهدید نرم	کوتاه‌مدت	مسلمانان ساکن کشورهای اسلامی	سیاه‌نمایی کشورهای اسلامی

روش‌ها	مخاطبان اقدامات	سطوح اقدامات	فرایند مقابله	ردیف
فایشیست و ناکارآمد معرفی کردن گروه‌های اسلامی	نظام‌های حاکم بر کشورهای اسلامی	-	-	۴

(الیاسی، ۱۳۸۸: ۶۶-۵۵)

روش تحقیق

روش تحقیق این مقاله از نوع کیفی و تحلیل مضمون بوده و ابزار جمع‌آوری آن نیز مطالعه اسنادی می‌باشد. هدف آن کاربردی است؛ چون دنبال دستیابی به نتایجی است که می‌توان از آن برای مقابله با جنگ نرم ماهواره‌ای با آن مقابله کرد. شیوه جمع‌آوری اطلاعات، ابزار مطالعه کتابخانه‌ای و مبتنی بر اسناد و مدارک و جستجوی اینترنتی می‌باشد و برخی از قسمت‌های تحقیق نیز حاصل استنباط حرفه‌ای و تجارب نگارندگان از میان متون مختلف کندوکاوشده طی سالیان متمادی می‌باشد. روش کتابخانه‌ای در تمام تحقیقات علمی مورد استفاده قرار می‌گیرد و در بعضی از آنها موضوع تحقیق از نظر روش، از آغاز تا انتها متکی بر یافته‌های تحقیق کتابخانه‌ای است. در تحقیقاتی که ماهیت کتابخانه‌ای ندارند، نیز محققان ناگزیر از کاربرد روش کتابخانه‌ای در تحقیق خود هستند. در این گروه تحقیقات، محقق باید ادبیات و سوابق مسئله و موضوع تحقیق را مطالعه کند. در نتیجه، باید از روش کتابخانه‌ای استفاده کند و نتایج مطالعات خود را در ابزار مناسب شامل فیش، جدول و فرم ثبت و نگهداری و در پایان به طبقه‌بندی و بهره‌برداری از آنها اقدام کند. ابزار جمع‌آوری اطلاعات محقق در روش کتابخانه‌ای، همه اسناد چاپی همانند کتاب، دایره‌المعارف‌ها، فرهنگ‌نامه‌ها، مجلات، روزنامه‌ها، هفته‌نامه‌ها، ماهنامه‌ها، لغت‌نامه‌ها، سالنامه‌ها، مصاحبه‌های چاپ‌شده، پژوهشنامه‌ها، کتاب‌های همایش‌های علمی، متون چاپی نمایه‌شده در بانک‌های اطلاعاتی و اینترنت و اینترانت و هر منبعی است که به صورت چاپی قابل شناسایی باشد.

یافته‌ها

رصد اجمالی امریکا و جنگ رسانه‌ای

نظام سلطه با ۶٪ جمعیت کل جهان، ۷۵ درصد تبلیغات دنیا را در اختیار دارد. این کشور هر ساله بیش از ۴۰۰ میلیون دلار برای استخدام ۸ هزار کارمند می‌پردازد تا برای تحقق سیاست‌های ایالات متحده تبلیغ کنند. حاصل کار، هر سال بیش از ۹۰ فیلم، ۱۲ مجله به ۲۲ زبان و ۸۰۰ ساعت برنامه‌های صدای امریکا به ۳۷ زبان برای حدود ۷۵ میلیون شنونده است (پراتکانیس، ۱۳۷۹: ۲۹). بنیانگذار هدایت رسانه‌ها در امر دیپلماسی کشور امریکا، ویلسون رئیس‌جمهور وقت آن کشور بود، وی هنگام جنگ، کمیته‌ای با عنوان "کریل" را برای هماهنگی بین دو وزارت دفاع و امور خارجه با مطبوعات وقت تأسیس کرد. اوج دیپلماسی رسانه‌ای امریکا به دوران پس از جنگ جهانی دوم مربوط است. اما ریشه تاریخی این بحث، به جنگ جهانی اول برمی‌گردد. بعد از آن در ژوئن ۱۹۴۲، روزولت، رئیس‌جمهور وقت امریکا، اداره اطلاعات جنگی را تأسیس کرد تا بر تمام تبلیغات محلی، نظارت مستقیم داشته باشد. این اداره، هدف‌هایی را مانند گردآوری اطلاعات، اقدام برای تبلیغات سیاه و اقدام برای توطئه و براندازی، با کمک نیروهای نظامی، برای خود تعیین کرده بود (نصر، ۱۳۸۱: ۷۷).

رسانه‌های تصویری نیز در فرایند جنگ رسانه‌ای، نقش ویژه‌ای پیدا کرده‌اند، به‌ویژه با گسترش روزافزون شبکه‌های ماهواره‌ای و سهولت دریافت برنامه‌های این شبکه‌ها، کارگزار جنگ رسانه‌ای به ابزار کارآمدتری به‌منظور تأثیرگذاری بر مخاطبان دست پیدا کرده‌اند. جنگ‌های متعدد اخیر در منطقه خلیج فارس، اهمیت و کارکرد رسانه‌های تصویری را در زمینه تمهید و اقتناع افکار عمومی برای جنگ و نوع پوشش خاص از اخبار جنگ را برای محققان ارتباطی نمایان کرد. تحقیقات نشان می‌دهد که حملات امریکا در جنگ ۱۹۹۱ خلیج فارس و همچنین اشغال عراق با ضرورت‌های تلویزیونی شبکه‌های سی.ان.ان، فاکس نیوز، سی.بی.اس، ان.بی.سی، و ای.بی.سی تطبیق یافته بود؛ این تحقیقات نشان می‌دهند که نخستین موشک از ناوگان امریکایی به طرف عراق، دقیقاً ساعت ۶:۳۰ عصر به وقت شرق امریکا یعنی آغاز پخش

اخبار، شلیک شد و نشان می دهد که هماهنگی رسانه ها و عرصه جنگ، برای به دست آوردن نتیجه مطلوب اهمیت فوق العاده ای دارد. در طی جنگ خلیج فارس، کارگزاران تبلیغاتی ایالات متحده، در سه مرحله، جنگ رسانه ای خود را اجرا کردند، در مرحله نخست، پشتیبانی افکار عمومی جهان از امریکا و همبستگی متحدان این کشور مدنظر قرار گرفت (مشروعیت بخشیدن به استفاده از زور و حفظ دوستی با متحدان)؛ همچنین کشورهای منطقه متقاعد شدند که از عراق پشتیبانی نکنند (تشکیل ائتلاف با نیروهای بی طرف) در مرحله دوم تلاش شد عملیات نظامی عراق متوقف شود (سست کردن اراده دشمن برای نبرد) و در مرحله سوم، عملیات روانی در تمامی سطوح نبرد اجرا شد. همه چیز حکایت از آن دارد که جنگ های نوین، جنگ های دوبعدی و یا به عبارتی دوعاملی اند که در آن دو، عامل رسانه و اسلحه به گونه ای جدائی ناپذیر، نتیجه عرصه نبرد را تعیین می کند.

رصد تلویزیون های ماهواره ای

ماهواره های مخابراتی از جمله موفقیت های مهم قرن بیستم هستند. اهمیت این سامانه ها هم در ویژگی های فنی آنهاست، هم در نظام سازماندهی و کاربرد آنها و از این نظر، سال ۱۹۹۰ دارای اهمیت خاصی در این زمینه است. آنچه که به اصطلاح تلویزیون سیاره ای نامیده شده است. استفاده از ماهواره در پخش برنامه های تلویزیونی است. ماهواره های تلویزیونی که تقریباً همگی روی خط استوا قرار گرفته اند، در حقیقت از نوع رله های فضایی خاص امواج هستند. این ماهواره ها، برنامه های تلویزیونی و رادیویی را به شکل امواج رادیویی، از طریق پایگاه های زمینی دریافت می کنند و سپس آنها را روی طول موج های تعیین شده پخش می کنند. امواج ارسالی از سوی ماهواره ها مستقیماً توسط تلویزیون های معمولی دریافت شدنی نیستند و برای این منظور سه ابزار خاص نیز ضروری است که عبارتند از: آنتن بشقابی (دیش)، وسیله ای به نام "LNB" و دستگاهی به نام گیرنده یا "رسیور".

عملکرد آنتن بشقابی این است که پرتوهایی را که به سطح آن برخورد می کند، بر کانون آن،

یعنی محلی که LNB در آن قرار دارد، بازمی‌تاباند. ازسوی دیگر، LNB نیز دریافت امواج با فرکانس پایینتر (مگا هرتز) را امکان‌پذیر می‌کند. دستگاه رسیور که در حد فاصل میان LNB و دستگاه تلویزیون خانگی قرار دارد، با تجزیه سیگنال‌های تصویر، صوت و رنگ، امواج را به دستگاه نمایش (تلویزیون) می‌فرستد. در طول سال‌های گذشته و به‌ویژه از سال‌های ۱۹۸۵ به بعد، ایستگاه‌های فرستنده تلویزیونی معمولی بر اثر توسعه شبکه‌های ماهواره‌ای، تحول زیادی یافته‌اند، همان‌طور که بینندگان هم بسیار تغییر کرده‌اند. در میان سایر وسایل اشاعه اطلاعات، ماهواره برای تلویزیون وسیله‌ای کارا، اقتصادی و انعطاف‌پذیر است. این وسیله به هر کس امکان می‌دهد که با دسترسی به آن، بتواند در منزل و با انتخاب خودش به تماشای صدها برنامه پردازد. افزون‌براین ویژگی‌های فنی، این فناوری به گونه‌ای است که توانسته از همان ابتدای ظهور، متحول و نوگرا باشد. انتقال امواج تلویزیونی از طریق ماهواره، شباهت زیادی به دستگاه‌های زمینی پخش امواج تلویزیونی دارد. هر دوی این فنون ضروری است که دارای یک منبع سمعی و بصری (تصاویر و صداها) تولید شده در یک شبکه تلویزیونی) و یک آنتن و فرستنده برنامه باشند. در طرف مقابل، وجود یک آنتن و یک فرستنده واقع در مدار دور کره زمین ضروری است، چیزی که شبیه یک دستگاه «رله» یا تکرارکننده است و آنچه را که می‌گیرد، تکرار می‌کند. افزون‌براین فرکانس‌های مورد استفاده در پخش تلویزیونی زمینی معمولاً در محدوده ۳۰۰ و ۹۰۰ مگا هرتز قرار دارد. در مقابل، ماهواره‌ها از فرکانس‌های بسیار بالاتر و غالباً ۳۰۰۰ و ۴۵۰۰ مگا هرتز و یا میلیون هرتز (گیگا هرتز) برخوردارند (کاظمی، ۱۳۷۸: ۵۲-۵۰).

رصد اجمالی جمهوری اسلامی ایران و پدیده ماهواره

جمهوری اسلامی ایران استفاده بدون مجوز از ماهواره را غیرمجاز اعلام کرده‌است، اما در کنار آن چندان رقابتی ایجاد نشده است، درحالی‌که همه کشورهای که به‌نوعی برای استفاده از ماهواره محدودیت ایجاد کرده‌اند، به بخش خصوصی هم اجازه فعالیت داده‌اند. ازسوی دیگر، جریمه قانونی که ایران تعیین کرده است بسیار پایین و برای بسیاری از متخلفین قابل پرداخت است، حداقل و حداکثر جریمه متخلفین در ایران بین ۱۰۰ تا ۳۰۰ هزار تومان است، اما در

کشوری مانند مالزی ۵۰ هزار دلار و عربستان ۲۷ تا ۱۳۴ هزار دلار تعیین شده است. در ایران برخوردها نیز مقطعی و متناقض بوده است و باینکه استفاده از ماهواره ممنوع اعلام شده است، اما دارندگان بشقاب‌های ماهواره‌ای بسیار گسترده هستند (عصاریان‌نژاد، ۱۳۸۸: ۸۱-۷۷).

تفاوت دیگر ایران و دیگر کشورها برخورد گزینشی است. اگرچه قانون، استفاده از ماهواره را ممنوع اعلام کرده اما با تبصره‌هایی برای برخی آزاد کرده است. در نهایت قرار شد کمیسیون فرهنگی مجلس با بررسی جوانب مختلف، راهکار ارائه کند و در همین راستا پس از تحقیقاتی که کمیسیون فرهنگی مجلس شورای اسلامی از چند کشور آسیایی و مسلمان انجام داده بود، باعث حرکت جدید در استفاده از ماهواره شد. در سال‌های اخیر، جامعه ما نیز در جریان امواج ماهواره‌ها قرار گرفته است و به تدریج عصر تلویزیون جهانی را تجربه می‌کند. در این میان، توجه به نقش اساسی و تعیین‌کننده برنامه‌های تلویزیون جهانی که از آن سوی مرزها به سوی ما می‌آیند، قابل تأمل و تدقیق است. به عبارت دیگر، می‌توان گفت که تلویزیون ماهواره‌ای، شمشیر دولبه است که استفاده ناشیانه از آن می‌تواند به استفاده‌کننده آسیب برساند (عصاریان‌نژاد، ۱۳۸۸: ۸۱-۷۷).

رصد اجمالی ماهواره‌های موجود و دردسترس بر فراز جمهوری اسلامی ایران

بیش از صدها شبکه غیرفارسی‌زبان بر فراز ایران وجود دارد که اسناد و مدارک سازمان‌هایی همچون صداوسیما یا کتب‌های موجود در بازار یا سایت‌های اینترنتی تنها به عناوین آنها اشاره کرده‌اند و تاکنون نوع مالکیت، نوع برنامه‌ها، سیاست‌ها و اهداف تمامی این شبکه‌ها استخراج نشده است و بررسی مستند این شبکه نیازمند تلاشی گروهی است که از عهده این گزارش خارج است و تنها می‌توان به ماهواره و تعداد شبکه‌های قابل‌پخش از طریق آنها بسنده کرد. اسامی این ماهواره‌ها به شرح جدول ۲ آورده شده است.

جدول ۲. رصد فهرست برخی از ماهواره‌های قابل دریافت در جمهوری اسلامی ایران

ردیف	ماهواره‌های پخش مستقیم تلویزیونی (DBS) (دیجیتال)	تعداد شبکه‌های قابل دریافت در ایران	تعداد کل شبکه TVO
۱	A RABSAT2A- 2C-2D-3A دریافت در (OE -26)	۶۶	۱۹۴
۲	SAT2A دریافت در (E2 - 19)	۲۰	۶۱۳
۳	102-101-NILESAT دریافت در (OE-7OW -353)	۹۵	۱۵۷
۴	2-AMOSL دریافت در (OE-4-OW-356)	۴	۲۳۲
۵	TELSTAR12 دریافت در (OE-15.OW-345)	۱۴	۱۸۱
۶	PANAMASAT دریافت در (53 -26) ۷-۱۰	۵۸	۳۱۱
۷	A SIASAT دریافت در (E5 -100)	۱۸	۳۲
۸	EXPRESS6A دریافت در (OE -80)	۱	۳۴
۹	EUTELSATW 3 A دریافت در (OE -7)	۴۲	۲۳۰
۱۰	EUTELSAT دریافت در (OE-1-W-10)	۲	۲۸۵
۱۱	A RABSAT2A- 2C-2D-3A دریافت در (OE -26)	-	-
۱۲	A RABSAT2A- 2C-2D-3A دریافت در (OE -26)	-	-
۱۳	A RABSAT2A- 2C-2D-3A دریافت در (OE -26)	-	-
۱۴	A RABSAT2A- 2C-2D-3A دریافت در (OE -26)	-	-
۱۵	A RABSAT2A- 2C-2D-3A دریافت در (OE -26)	-	-
۱۶	A RABSAT2A- 2C-2D-3A دریافت در (OE -26)	-	-

شماره	ماهواره های پخش مستقیم تلویزیونی (DBS) (دیجیتال)	تعداد شبکه های قابل دریافت در ایران	تعداد کل شبکه
۱۷	A RABSAT2A- 2C-2D-3A دریافت در (OE -26)	-	TVO

(عصاریان نژاد، ۱۳۸۸: ۸۱-۷۷)

رصد اجمالی شبکه های تلویزیونی فارسی زبان ماهواره ای

منظور از تلویزیون های فارسی زبان، شبکه های تلویزیونی هستند که کلیه محتوای آنها به زبان فارسی پخش می شود. این شبکه های روی دو ماهواره تله استار ۱۲ و هات برد قرار دارد. شبکه های موجود روی ماهواره هات برد اکثراً غیرسیاسی محسوب می شوند و شبکه های فارسی زبان جمهوری اسلامی مانند جام جم، العالم و خبر نیز روی آن فعال هستند. اما شبکه های فارسی زبان سیاسی اکثراً روی ماهواره تله استار قرار دارند و از داخل ایران نیز روی این ماهواره پارازیت ارسال می شود و در شهرهای بزرگی چون تهران قابل دریافت هستند. فهرست کامل این شبکه ها در جدول ۳ آمده است.

جدول ۳. رصد شبکه های تلویزیونی فارسی زبان

شماره	نام شبکه	علامت اختصاری	تاریخ تأسیس	نام مدیر	محل استقرار	نام و ماهواره پخش کننده	هویت سیاسی	رویکرد
۱	رنگارنگ		۱۹۸۹		واشنگتن	تله استار ۱۲	سلطنت طلب	سیاسی خبری
۲	ایرانی ها	IPN		مهران عبدشاه	کالیفرنیا	تله استار ۵	سلطنت طلب	سرگرمی خبری
۳	تماشا	TIN		فرزان دلجو	کالیفرنیا	تله استار ۱۲	سلطنت طلب	فرهنگی سرگرمی

رصد راهبردهای جنگ نرم ماهواره‌ای نظام سلطه علیه جمهوری اسلامی ایران

ردیف	نام شبکه	علامت اختصاری	تاریخ تأسیس	نام مدیر	محل استقرار	نام و ماهواره پخش کننده	هویت سیاسی	رویکرد
۴	تلویزیون ملی	MELLI. TV	۱۹۷۹	شهرام هاشمی زاده	کالیفرنیا	تله استار ۱ و ۱۲ هارت برد ۲	سلطنت طلب	سیاسی خبری
۵	موزیک ایرانی	PMC		بهنام کرمی			غیر سیاسی	سرگرمی
۶	سیمای آزادی	IRAN. TV			کالیفرنیا	تله استار ۱۲ اینتل ست	مناقضین	سیاسی خبری
۷	جام جم		۱۹۸۱	پرویز ناظریان و منوچهر بیبیان	کالیفرنیا	هارت برد ۶ اینتل ست	غیر سیاسی	فرهنگی سرگرمی
۸	کانال یک			شهرام همایون	لس آنجلس	تله استار ۱۲ هارت برد ۶ اینتل ست ۵	مشروطه خواه	آموزشی سرگرمی خبری
۹	تلویزیون پارس	PARS. TV		امیر شجره	کالیفرنیا	تله استار ۱۲ اینتل ست ۵	سلطنت طلب	سیاسی سرگرمی
۱۰	تلویزیون ملی ایران	NITV	۱۹۹۷	ضیاء آتابای	کالیفرنیا	تله استار ۵ و ۶ وهات برد ۶	سلطنت طلب	سیاسی خبری فرهنگی تاریخی
۱۱	تلویزیون ایران	IRAN. TV	۲۰۰۰	حمید شبخیز	امریکا	تله استار ۵ هارت برد ۶	سلطنت طلب	خبری سرگرمی

ردیف	نام شبکه	علامت اختصاری	تاریخ تأسیس	نام مدیر	محل استقرار	نام و ماهواره پخش کننده	هویت سیاسی	رویکرد
۱۲	آپادانا			ستار دلدار	کالیفرنیا	اینتل ست ۵ تله استار ۱۲	سلطنت طلب	خبری سرگرمی آموزشی
۱۳	تپش	PBC	۱۹۸۹	امیر قاسمی	بین المللی	هات برد ۶	غیر سیاسی	سرگرمی
۱۴	دیدار (تلویزیون شما)			مرتون مظاهری			غیر سیاسی	آموزشی سرگرمی
۱۵	آزادی		۲۰۰۱	بهروز صوراسرافیل و رضا فاضلی	سوئد و روسیه	تله استار ۱۲	سلطنت طلب	سیاسی خبری
۱۶	ما	MA.TV		مهران صدری	لس آنجلس	تله استار ۱۲	مارکسیستی	فرهنگی
۱۷	امید ایران		۱۹۹۵	نادر رافعی و دکتر سخندان	کالیفرنیا	هات برد ۶	مشروطه خواه	آموزشی و سرگرمی
۱۸	یاران	AFN	۱۹۹۳	علی رضا میبدی	کالیفرنیا	تله استار ۵ و ۱۲	دمکرات	سیاسی خبری
۱۹	تلویزیون فارسی سرگرمی	ITC	۲۰۰۴	مهران	کالیفرنیا	هات برد ۶ اینتل ست ۵	غیر سیاسی	علمی
۲۰	لحظه	X.TV			آمریکا و مکزیک	هات برد ۶	مشروطه خواه	سرگرمی

ردیف	نام شبکه	علامت اختصاری	تاریخ تأسیس	نام مدیر	محل استقرار	نام و ماهواره پخش کننده	هویت سیاسی	رویکرد
۲۱	رنگارنگ	NY	۱۹۸۹	داور	کالیفرنیا	تله استار ۱۲	سلطنت طلب	سیاسی خبری
۲۲	کانال جدید		۲۰۰۴	علی جوادی	لندن	تله استار ۱۲	مارکسیست	اجتماعی سیاسی
۲۳	مهاجر	M.TV	۲۰۰۴	حمید آرپناهی		تله استار ۱۲	طرفدار نظام	سرگرمی
۲۴	سینمایی ایرانیان	ICC	۲۰۰۴			تله استار ۵		سرگرمی
۲۵	پرشین	PEN			کالیفرنیا	هات برد ۶ اینتل ست ۵	غیر سیاسی	سرگرمی تفریحی

(عصاریان نژاد، ۱۳۸۸: ۸۱-۸۴)

باید توجه داشت که به علت درآمدزایی شبکه‌های تلویزیونی فارسی‌زبان، روزبه‌روز بر شم آنها که غیرسیاسی نیز هستند، افزوده می‌شود و تقریباً تمام شبکه‌های مذکور در کشورهای حاشیه خلیج فارس نمایندگی‌هایی برای جذب تبلیغات دارند و به این ترتیب اگر روند فعلی ادامه یابد احتمال تسخیر تلویزیون‌های فارسی‌زبان توسط بخش خصوصی در خارج از ایران زیاد می‌باشد (عصاریان نژاد، ۱۳۸۸: ۸۱-۸۴).

رصد ماهواره و چالش‌های موجود

در برابر موج گسترش رسانه‌های فرامرزی و جهانی، سیاست‌مداران، اندیشمندان ارتباطات و صاحب‌نظران سه نظریه را مطرح کرده‌اند:

۱. **پوشش بین‌المللی خبر:** نگاهی خوش‌بینانه که عقیده دارد باید حرکت تازه رسانه‌ها را در پوشش جهان - در برابر چون رهاورد مغتنم دنیای نو پذیرفت... و چه بهتر از اینکه مردم دنیا هر لحظه، به‌روشنی و به‌سرعت در جریان رویدادهای دیگر نقاط دنیا قرار گیرند. اگر آن بخش از

دنیای خبرساز و خبرپخش کن، تنها به جوهره پیام و خبر می‌پرداخت، این دیدگاه امکان خبرسانی و خبرگیری را به همه مردم جهان می‌داد.

۲. روزنامه‌نگاری رقابتی و شبکه‌های خبری جهان: این دیدگاه بیشتر بر توان خبری رسانه‌ها نسبت به یکدیگر نظر دارد. بنابر این دیدگاه، همه رسانه‌ها سازمان و قدرت یکسانی ندارند.

۳. رسانه‌ها و توسعه ملی: براساس این دیدگاه، بهره‌وری و حضور کشورها به میزان توسعه‌یافتگی آنها مرتبط است: باید نگران کشورهایی باشیم که بخش عمده‌ای از سطح سیاره را می‌پوشانند و از نظر فناوری هرگز قادر به برابری با امریکای شمالی به‌ویژه و اروپای غربی نیستند. این کشورها چه جهان سوم باشند، چه کشورهای عقب‌مانده و چه، به زبان مؤدبانه‌تر، در حال توسعه، نه دانش و مهارت باورسازی و تبلیغ در دنیا را دارند و نه ابزار و امکانات این مهم را به همین سبب، انبوه بر تعداد این کشورها به‌ناچار هم در معرض تبلیغات سیاسی هستند و هم مصرف‌کننده خیرهای جهان اول (عصاریان‌نژاد، ۱۳۸۸: ۹۰).

رصد عدم جامعه‌پذیری بهینه از ماهواره و تأثیر آن بر آینده عقاید جوان ایرانی

جامعه‌پذیری، فرایندی است که در جریان آن جامعه به القای ارزش‌ها و هنجارهای خویش به افراد نایل می‌آید. بوکت کو و دیهلر (۱۹۹۸)، جامعه‌پذیری را فرایندی تعریف می‌کنند که در جریان آن کودک با ارزش‌ها، هنجارها و مهارت‌های موردنیاز، آشنایی می‌یابد. خانواده، مدرسه، گروه دوستان، رسانه‌های جمعی، مذهب و محیط کار (برای بزرگسالان)، عوامل مؤثر در جامعه‌پذیری به‌شمار می‌روند (شافر و لامم^۱، ۱۹۹۲). بررسی روند جامعه‌پذیری در جهان معاصر حاکی از آن است که نه تنها برای القای بهینه اهداف اجتماعی در اذهان افراد، سرمایه‌گذاری‌های وسیعی صورت می‌پذیرد، بلکه در این روند از دستاوردهای روان‌شناختی و فناوری‌های جدید در حد گسترده‌ای، سود جسته می‌شود. به‌عنوان نمونه، در جریان بررسی الگوسازی‌های غرب ملاحظه می‌شود که غرب از دستاوردهای روان‌شناختی موجود در این زمینه به شکل بهینه، سود می‌برد.

1 Schaefer & Lamm

به‌علاوه، غرب در جریان طرح ارزش‌هایش، از فناوری‌های موجود، نهایت استفاده ممکن را می‌برد. به‌عنوان مثال، غرب در جریان بازی‌های ویدئویی - رایانه‌ای با سودجویی از فناوری وسایل چند رسانه‌ای، چنان جذابیتی به این بازی‌ها بخشیده است که در حال حاضر از انقلابی یاد می‌شود که بازی‌های ویدئویی - رایانه‌ای، در اوقات فراغت جوانان غربی، پدید آورده‌اند. استمرار و پیوستگی برنامه‌های مورد نظر در جریان جامعه‌پذیری کودکان، نوجوانان و جوانان، وجه شاخص دیگر جامعه‌پذیری در غرب است که گاه به بیش از یک دهه می‌رسد. با عنایت به آنچه از آن یاد شد، در یک جمع‌بندی کلی می‌توان نتیجه گرفت که به سبب حرکت بدون شناخت اولیای امور جوانان و ناسامان‌بودن برنامه‌های آنها، روند جامعه‌پذیری کودکان، نوجوانان و جوانان در ایران، با بی‌برنامگی و بی‌تدبیری لازم، پیش می‌رود و این روند آسیب‌زا، به جای القای ارزش‌ها و هنجارهای مورد نظر جامعه در اذهان جوانان، نتیجه‌ای عکس دربرداشته، جوانان را به گریز و یا رویاروشدن با ارزش‌ها و هنجارهای مورد نظر، سوق می‌دهد (منطقی، ۱۳۸۰). نتایج یک تحقیق نشان می‌دهد:

- میزان باورهای دینی در ابعاد (توحید، نبوت، معاد، امامت، احکام و دستورات دینی و اخلاقیات) نزد افرادی که برنامه‌های ماهواره را تماشا می‌کنند و آنهایی که تماشا نمی‌کنند متفاوت از یکدیگر است؛ به این صورت که میزان باورهای دینی افرادی که برنامه‌های ماهواره را تماشا می‌کنند، ضعیف‌تر از میزان این باورها در میان آن دسته از افرادی بوده است که برنامه‌های ماهواره را تماشا نمی‌کنند.
- بررسی رابطه بین میزان پایبندی به ارزش‌های دینی همچون رعایت اخلاقیات، احکام و دستورات دینی در زندگی میان آنانی که ماهواره نگاه می‌کنند و آنها که نگاه نمی‌کنند نشان داده است که میانگین میزان پایبندی به ارزش‌های دینی مورد بررسی در نزد آنهایی که بیننده برنامه‌های ماهواره هستند، پائین‌تر از گروهی بوده که بیننده برنامه‌های ماهواره نیستند.
- میانگین میزان ملی‌گرایی در نزد بینندگان برنامه‌های ماهواره‌ای پائین‌تر از پاسخگویانی بوده است که بیننده برنامه‌های ماهواره نیستند (ملکی‌تبار، ۱۳۸۶: ۳۷۹).

رصد آثار و تبعات تماشای ماهواره در آینده‌ای نزدیک

در میان کسانی که بیننده برنامه‌های ماهواره هستند، در کنار عامل ماهواره، عوامل دیگری وجود دارند که تأثیرپذیری از ماهواره را شدت و یا ضعف می‌بخشند، از جمله این عوامل مدت زمان دسترسی به ماهواره، نحوه دسترسی به ماهواره، میزان تماشای برنامه‌های ماهواره، میزان وابستگی به ماهواره و ... است. به طوری که مدت زمان دسترسی به ماهواره (به سال) بر میزان باورها در ابعاد پنجگانه مورد بررسی تأثیرگذار بوده است و کسانی که مدت زمان بیشتری بیننده برنامه‌های ماهواره هستند و نیز کسانی که در طول شبانه روز ساعات بیشتر به تماشای برنامه‌های ماهواره می‌پردازند و وابستگی بیشتری به آن دارند و به ویژه با انگیزه‌های چون تماشای مدهای روز، آشنایی با اوضاع احوال خوانندگان و هنرپیشگان خارجی، تماشای موسیقی و شوهای خارجی، تماشای برنامه‌های سیاسی ماهواره میزان باور به اخلاقیات، احکام و دستورات دینی، قیامت، نبوت، امامت و توحید در ایشان ضعیف‌تر از دیگران و میزان پابندی آنان به ارزش دینی و ملی چون رعایت اخلاقیات، و شریعت و ملی‌گرایی کمتر شده است.

رصد وضعیت تلویزیون‌های ماهواره‌ای و عملیات روانی امریکا علیه جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر نسل جوان ایرانی

کارکردهای وسایل ارتباط جمعی و رسانه‌ها تنها به ابعاد اعتقادی و اخلاقی و سبک زندگی افراد و جوامع خلاصه نمی‌شود، بلکه به دلیل نقش رسانه‌ها در موضوع «قدرت» که هم به مثابه ابزار قدرت و هم به مثابه منبع قدرت رخ می‌نماید؛ همچون نقش و آثار پیش گفته حائز اهمیت فوق‌العاده است. به همین دلیل کشورها از این ابزار و منبع در بسط قدرت و نفوذ خود و نیز تضعیف و حتی فروپاشی حریف و دشمن خود بهره می‌گیرند، استفاده فراوان از رسانه در عملیات روانی، تبلیغات سیاسی و نهایتاً "جنگ رسانه‌ای در سال‌های اخیر کاملاً" مؤید آن است.

استفاده از رسانه در قالب عملیات روانی علیه ج.ا.ا، با هدف براندازی نظام همواره در دستور کار امریکا قرار دارد. هم نتولیرال‌های حاکم و هم نومحافظه کاران عنود و لجاج این کشور در تلاش بودند با استفاده از جریان‌سازی خبری به کمک رسانه‌های امریکا، متحدینش و رسانه‌های

دراختیار گروه‌های مخالف غیرقانونی سازمان‌یافته - که دارای اهداف مشترکی علیه ج.ا.ا هستند - رزنامه‌های مختلفی را طراحی و اجرا نمایند. در این راستا، تلویزیون‌های گروه‌های مخالف ج.ا.ا ایران به دلیل آشنایی با فرهنگ و زبان مشترک و... به عنوان بهترین امکان برای تحقق این اهداف از جمله: انتقال پیام آمریکا به داخل کشور که در راهبرد انتشار یافته در سال ۲۰۰۲ بر آن تأکید شده است، مورد توجه آمریکا قرار گرفته‌اند. از این رو در ادامه، تبیین رابطه بین عملیات روانی آمریکا و تلویزیون‌های فارسی زبان ماهواره‌های متعلق به مخالفین سازمان‌یافته غیرقانونی، علیه ج.ا.ا به‌ویژه برخی محورهای مهم عملیات روانی طی سال‌های اخیر همچون موضوعات آزادی، انرژی هسته‌ای و قومیت، مورد توجه قرار گرفته است.

تحقیقات به عمل آمده و تحلیل محتوای برخی تلویزیون‌های ماهواره‌ای غرب به‌ویژه آمریکا و برخی ماهواره‌های فارسی‌زبان همسویی و همگرایی کاملاً مشهودی را نشان می‌دهد. این همسویی و ایجاد جبهه مشترک با هدف عملیات و جنگ روانی گسترده علیه ایران در سال‌های اخیر در موضوعاتی همچون انرژی هسته‌ای، موضوع قومیت و آزادی شکل و تشدید شده است که به آن اشاره می‌شود. براساس تحقیق به عمل آمده و تحلیل محتوای نتایج حاصل از ۸ ماه پایش ۴ شبکه فاکس نیوز، پارس تی - وی، صدای آمریکا و سیمای آزادی و مقایسه آنها در ارتباط با سه موضوع انرژی هسته‌ای، موضوع قومیت و آزادی و هر موضوع در ۶ مؤلفه: نوع، مخاطب، گستره، هدف، تکنیک و تاکتیک را به عنوان مهم‌ترین مؤلفه‌های وجوه تأثیر و تشابه یک خبر و از بین ۱۲ مؤلفه (۱. موضوع پیام، ۲. نوع پیام، ۳. مخاطب پیام، ۴. عنوان پیام، ۵. متن پیام، ۶. هدف آشکار پیام، ۷. گستره پیام، ۸. تکنیک پیام، ۹. بستر پیام، ۱۰. تاکتیک پیام، ۱۱. گوینده پیام، ۱۲. رفتار سوء موردانتظار از انتشار پیام). براساس ارزش‌گذاری خبرگان حاکی از آن است که از ۳۳۰ خبر مشترک شامل: ۱۶۵ خبر در شبکه فاکس نیوز و ۱۶۵ خبر در سه شبکه منتخب در خصوص موضوعات مورد مطالعه بهره‌برداری شده است. بر این اساس و میزان همبستگی‌های محاسبه شده نتایج و گزاره‌های جالب توجه زیر حاصل شده است.

بین عملکرد تلویزیون‌های ماهواره‌ای فارسی‌زبان منتخب و عملیات روانی آمریکا علیه ج.ا.ا در

زمینه آزادی با ضریب همبستگی ۰/۷۵۳۴ همبستگی بالایی وجود دارد.
بین عملکرد تلویزیون‌های ماهواره‌های فارسی‌زبان منتخب و عملیات روانی امریکا علیه ج.ا.ا در زمینه دموکراسی نیز با عدد ضریب همبستگی ۰/۹۳۹۲ همبستگی تامی وجود دارد.
بین عملکرد تلویزیون‌های ماهواره‌ای فارسی‌زبان و عملیات روانی امریکا علیه جمهوری اسلامی ایران در زمینه قومیت‌گرایی با ضریب همبستگی ۰/۹۵۱۹۸ همبستگی کاملی وجود دارد (حبیبیان، ۱۳۸۸: ۲۲۰).

در کل می‌توان گفت کارکردهای وسایل ارتباط جمعی و رسانه‌ها تنها به ابعاد اعتقادی و اخلاقی و سبک زندگی افراد و جوامع خلاصه نمی‌شود، بلکه به دلیل نقش رسانه‌ها در موضوع «قدرت» که هم به مثابه ابزار قدرت و هم به مثابه منبع قدرت رخ می‌نماید. به همین دلیل کشورها از این ابزار و منبع در بسط قدرت و نفوذ خود و نیز تضعیف و حتی فروپاشی حریف و دشمن خود بهره می‌گیرند. استفاده از رسانه در قالب عملیات روانی علیه ج.ا.ا، با هدف براندازی نظام همواره در دستور کار امریکا قرار دارد. هم نتولیرال‌های حاکم و هم نومحافظه کاران این کشور در تلاش بودند با استفاده از جریان‌سازی خبری به کمک رسانه‌های امریکا، متحدینش و رسانه‌های در اختیار گروه‌های مخالف غیرقانونی سازمان‌یافته - که دارای اهداف مشترکی علیه ج.ا.ا هستند - روزنامه‌های مختلفی را طراحی و اجرا نمایند. در این راستا، تلویزیون‌های گروه‌های مخالف ج.ا.ا ایران به دلیل آشنایی با فرهنگ و زبان مشترک و... به عنوان بهترین امکان برای تحقق این اهداف از جمله: انتقال پیام امریکا به داخل کشور که در راهبرد انتشار یافته در سال ۲۰۰۲ بر آن تأکید شده است، مورد توجه امریکا قرار گرفته‌اند. از این رو در ادامه، تبیین رابطه بین عملیات روانی امریکا و تلویزیون‌های فارسی‌زبان ماهواره‌های متعلق به مخالفین سازمان‌یافته غیرقانونی، علیه ج.ا.ا به‌ویژه برخی محورهای مهم عملیات روانی طی سال‌های اخیر همچون موضوعات آزادی، انرژی هسته‌ای و قومیت، مورد توجه قرار گرفته است. امریکا با جوسازی‌های ماهواره‌ای و بحران‌سازی در ایران سعی دارد با استفاده از شکاف‌های قومی، فرقه‌ای، صنفی و ... بخش مهمی از توانایی‌ها و انرژی نظام را متوجه مهار تنش‌های داخلی نماید و در بلندمدت با دامن‌زدن به خشونت‌ها، نارضایتی

برخی اقلیت‌ها را موجب شود. این موضوع همچنین می‌تواند از انسجام فکری - رویه‌ای در میان سطوح حاکمیت جمهوری اسلامی ایران در حوزه سیاست خارجی و امنیتی که یکی از محورهای آن موضوع هسته‌ای است، جلوگیری کند.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

رسانه‌ها و به‌خصوص رسانه‌های الکترونیکی، با توجه به قابلیت‌ها و کارکردهایی که دارند، می‌توانند در جهت حفظ سلامت و بهداشت روان و به‌عنوان یکی از عوامل تسهیل‌کننده هویت‌یابی برای جوانان کاربرد داشته باشند. همچنین می‌توانند زمینه‌ساز بحران هویت و بیگانگی افراد از فرهنگ، ارزش‌ها و باورهای خود گردند. بنابراین، وسیله و واسطه‌بودن رسانه‌ها آنها را در معرض کاربردهای دوگانه و گاه متضاد قرار داده است که متأسفانه امریکا و هم‌پیمانان آنها رویه منفی تأثیرات ماهواره‌ای را علیه جمهوری اسلامی ایران در پیش گرفته‌اند و با تأثیرگذاری منفی بر عقاید جوانان ایرانی آنها را دچار ضعف فرهنگی و اعتقادی می‌کنند.

بدیهی است هر کس می‌کوشد تا از رسانه‌ها در جهت پیشبرد اهداف خود استفاده کند. عامل اصلی کارکرد منفی برای رسانه‌ها به‌خصوص ماهواره، اهداف پلیدی است که غالب مدیران فعلی رسانه‌های غربی در پیش گرفته‌اند و هدف اصلی ایالات متحده در جنگ نرم، سلطه فرهنگی و تبلیغ ارزش‌های غربی در جهان سوم و تمامی جوامع در حال توسعه از جمله ایران اسلامی است. پس با توجه به اینکه بخش مهم هویت جوانان در درون جامعه شکل می‌گیرد، چنانچه نهادهای خانواده، مراکز آموزشی و محیط اجتماعی به وظیفه خود در قبال اعطای شخصیت و هویت مناسب، نسبت به افراد تحت پوشش خود خوب عمل کنند، نتیجه‌اش خودباوری اجتماعی، خوداتکایی، خودیابی، آزاداندیشی، اعتماد به نفس، استقلال‌خواهی، عدم وابستگی، عزت نفس، رشد و توسعه و فتح قله‌های کمال فردی و اجتماعی می‌شود؛ چنانکه بعد از پیروزی انقلاب شاهد برخی از موفقیت‌ها بوده‌ایم. اما چنانچه جامعه به وظیفه خود در سامان‌دادن به یک هویت جمعی سالم به افراد خود نکوشد یا سستی کند، نتیجه‌اش وابستگی، بی‌هویتی، مقلد محض بودن،

توسری خوربودن، مأیوس شدن، افسردگی، عدم رشد و توسعه، احساس حقارت درمقابل بیگانگان، عقب ماندگی، مصرفی بار آمدن و هزار مشکل اجتماعی دیگر خواهد بود که بیش از ۴۲ سال که از پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی می گذرد، شاهد پیامدها و آثار مخرب باقیمانده از رژیم سابق هستیم. بازنگری باورهای فرهنگی، زمینه تصحیح و پالایش و تعمیق اندیشه ها را در نسل جوان مهیا می نماید. بنابراین با توجه به فرایند تحقیق، محقق ضمن تأیید فرضیه خود به این نتیجه می رسد که ما در برابر یک چالش جدید قرار گرفته ایم که این مسئله می تواند شخصیت و هویت ملی و فرهنگی ما را به آزمون بگذارد.

روش ها و فنون اجرای عملیات روانی رسانه ای، عمدتاً حاصل تلاش های تحقیقاتی و پژوهشی حوزه های روان شناسی و جامعه شناسی هستند. به همین دلیل، این روش ها همواره در حال مطالعه و افزایش می باشند. این نکته را نیز باید در نظر داشت که هر تاکتیک عملیات روانی ممکن است در جامعه ای خاص، کاربردی خاص داشته باشد. بنابراین آزمایش کارایی آنها قبل از استفاده، در عمل باید به اثبات رسیده باشد. نکته دیگر آنها تاکتیک ها از جنبه های دوگانه ای برخوردارند؛ یعنی آنکه ممکن است زمانی آماج آن تاکتیک قرار بگیریم و زمانی آن را در مورد دشمن اجرا کنیم. بنابراین، تاکتیک ها وسیله ای برای رسیدن به هدف محسوب می شوند و هر کسی، هر گروهی و هر نظامی، با توجه به شرایط خود ممکن است آنها را به کار بگیرد (جنیدی، ۱۳۹۳: ۱۵۰).

آینده پژوهی در هر حوزه ای بیانگر نگاه ژرف به آینده سازمان ها که می تواند در طرح ریزی آینده آنان تأثیر گذار باشد و کارکردهای آینده پژوهی در توسعه فناوری دفاعی و ضرورت پرداختن به موارد ناشناخته در حوزه دفاعی برای ایجاد آمادگی لازم برای مقابله صحیح و منطقی با چالش ها و بحران ها اهمیت پرداختن به این موضوع را افزایش داده و نگارنده، این کار پژوهشی را استفاده از فرصت ها و کاهش بحران ها یا تهدیدات احتمالی می داند. در ادامه، پیشنهادهای کاربردی در حوزه داخلی برای رهایی از وضع موجود در آینده ای نزدیک به رح زیر آورده شده است:

۱. باورپذیری جنگ نرم و تلاش در راستای خروج از وضعیت انفعالی در آینده ای نزدیک؛
۲. هوشیاری و شناسایی تکنیک‌های جنگ نرم و معرفی ماهیت آن توسط رسانه‌های داخلی در آینده‌ای نزدیک؛
۳. تلاش برای ایجاد وحدت، همبستگی و همگرایی بیشتر میان رسانه‌های مختلف داخلی در آینده‌ای نزدیک؛
۴. ارشاد و آگاه‌سازی جوانان (به‌وسیله جراید و رسانه‌های ملی و محلی و...) از توطئه‌های دشمنان و تجزیه‌طلبان داخلی و خارجی؛
۵. ایجاد سایت‌های پوششی مناسب که با توجه به فعالیت‌های فراوانی که این شبکه در فضای مجازی دارد، اقدام به تبلیغ برنامه‌های خود و جذب هوادار می‌نمایند، می‌توان با استفاده از قالب‌های مشابه قالب‌های آنها و تحت پوشش اقدام به شبهه‌افکنی در برخی اصول مورد ادعای آنها نمود؛
۶. همکاری و هماهنگی رسانه‌های داخلی در انتقال و انعکاس حرف‌های اساسی نظام در آینده‌ای نزدیک؛
۷. وحدت کلمه در منافع ملی و مصالح نظام؛
۸. موضع‌گیری و اقدام به موقع و یکپارچه در مقابله با جنگ نرم در آینده‌ای نزدیک؛
۹. فرصت‌سازی از موقعیت به‌وجودآمده علیه طراحان جنگ نرم در آینده‌ای نزدیک؛
۱۰. تکرار و پافشاری بر حقه و ترفندهای جنگ نرم؛
۱۱. تمرکز و افشای جنگ نرم قبل از شروع آن در آینده‌ای نزدیک؛
۱۲. قدرت‌نمایی رسانه‌های داخلی در مقابله با هجمه خبری جنگ نرم؛
۱۳. افزایش قدرت نفوذ رسانه‌های داخلی بر فضای خارج از کشور؛
۱۴. تلاش گسترده برای اثرگذاری بیشتر در داخل کشور در آینده‌ای نزدیک؛
۱۵. بسترسازی برای آگاهی‌بخشیدن مخاطبان اصلی جنگ نرم در آینده‌ای نزدیک؛
۱۶. پرهیز از انحراف و یا جو زدگی رسانه‌های داخلی در مقابله با بحران‌های زودگذر؛

۱۷. بررسی کارکردهای رسانه‌های نوین در خصوص جنگ نرم در آینده‌ای نزدیک؛
۱۸. برنامه‌ریزی آینده‌نگرانه برای اوقات فراغت نسل جوان ایرانی، به گونه‌ای که فرصت
رصد برنامه‌های غیراخلاقی، غیرانسانی و کلاً برنامه‌هایی را که با اهداف اسلام و نظام
جمهوری اسلامی ایران منافات دارند، نداشته باشند.

در ادامه، پیشنهاد‌های کاربردی در حوزه خارجی برای رهایی از وضع موجود در آینده‌ای
نزدیک به رخ آورده شده است:

یکی از راهکارهای پیش روی ایران برای خنثی نمودن تهدیدات ناشی از تلاش غرب برای
ایجاد جنگ روانی و نشان دادن ایران به عنوان یک تهدید هسته‌ای، تقویت حضور ایران در
عرصه‌های رسانه‌ای است. برای این کار تأسیس شبکه‌های رسانه‌ای داخلی و خارجی، تقویت
سیستم ماهواره‌ای برای انعکاس وضعیت و دیدگاه‌های جمهوری اسلامی ایران و استفاده از
رسانه‌های بی‌طرف جهانی برای نشان دادن چهره‌ای مثبت از کشور می‌تواند در اصلاح تصویر
نادرست و نامناسب شکل گرفته از ایران در عرصه جهانی و نزد افکار عمومی مؤثر واقع شود.
در همین راستا رصد مداوم اولویت‌های اصلی مورد توجه رسانه‌های بیگانه و مقابله هدف‌مند،
متناسب، هم‌زمان و هوشمندانه با تهدیدهای ناشی از آن می‌تواند مورد توجه رسانه‌های مختلف
به خصوص صداوسیما جمهوری اسلامی ایران قرار گیرد.

منابع

- الیاسی، محمدحسین (۱۳۸۸)، عملیات روانی امریکا علیه جهان اسلام، فصلنامه سیاسی علمی اخوت، (۶).
جنیدی، رضا (۱۳۹۳)، تکنیک‌های عملیات روانی و شیوه‌های مقابله با آن، تهران: انتشارات آستان قدس رضوی.
پراتکانیس، آنتونی (۱۳۷۹)، عصر تبلیغات: استفاده و سوء استفاده روزمره، تهران: انتشارات سروش.
حبیبیان، محمدحسن و صبوری، محمدحسن (۱۳۹۱)، جنگ نرم و امنیت فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه امنیت پژوهی، شماره ۴۰.
خانی، محمدحسن (۱۳۸۱)، استراتژی امنیت ملی امریکا، ترجمه دکتر محمد حسنخانی و علی آدمی ابرقوئی، تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.
خبرگزاری فارس (۱۳۸۴)، گزارش استماع کمیته روابط بین‌الملل مجلس امریکا، پایگاه اینترنتی خبرگزاری فاکس، ۸۴/۱۲/۲۸.
خبرگزاری فارس (۱۳۹۲)، نقش رسانه در ناتوی فرهنگی، ۱۱/۱۲/۹۲.
دهقانی فیروزآبادی، سیدجلال (۱۳۸۲)، شکست عراق، استراتژی امریکا، سناریوهای ایران؛ تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
ساروخانی، باقر؛ چرامی، شهرزاد و ازکیا، مصطفی (۱۳۹۷)، مطالعه جامعه‌شناختی جنگ نرم در بافت‌های شهری باتأکید بر راهبردهای رسانه ملی در شهر ایرانی - اسلامی، مجله مطالعات جامعه‌شناسی (۱۱).
حسینی، حسن (۱۳۸۵)، «بولتون‌سیم» ابعاد نظری و عملی آن در راهبرد امنیت ملی آمریکا.
سراج، رضا (۱۴۰۰)، تواصی به حق: برای شکست پروژه «ایران ضعیف» متن مصاحبه روزنامه مشرق با رضا سراج، پژوهشگر و استاد و محقق برجسته دانشگاه تهران در مورد تأثیرگذاری ماهواره‌ها و سایر رسانه‌های استکباری بر دعوت از مردم مبنی بر عدم مشارکت در انتخابات ریاست‌جمهوری خرداد ۱۴۰۰ در پروژه ایران ضعیف و راهکارهای مقابله با جنگ ماهواره‌ای دشمن، (۲۱-خرداد ۱۴۰۰).
سورین، ورنر جوزف و تانکار، جیمز (۱۳۸۱)، نظریه‌های ارتباطات، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
عرفانی‌راد، بهرام (۱۳۹۴)، رساله دکتری تبیین رویکرد تأمین اجتماعی در دولت اسلامی و نقش آن در خنثی‌سازی تهدیدات نرم اقتصادی " دانشکده مدیریت و برنامه‌ریزی راهبردی دانشگاه جامع امام حسین(ع)، استاد راهنما: دکتر الیاس نادران.
عصاریان‌نژاد، حسین (۱۳۸۸)، تهدید رسانه‌ای و راهبردهای مقابله، تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی.
فیروزکوهی، مهدی (۱۳۸۸)، "راهکارهای مقابله با جنگ نرم" متن مصاحبه پژوهشگر برجسته دانشگاه با روزنامه کیهان در مورخه ۱۳۸۸/۱۰/۱۵.

قدیریان، محمود (۱۳۸۳)، عملیات روانی، تهران: دانشکده علوم و فنون فارابی.

کاظمی، سیدعلی اصغر (۱۳۷۸)، روابط بین الملل در تئوری و در عمل، تهران: نشر قومس.

گزارش ملی جوانان پیرامون استفاده از رسانه‌های جمعی (۱۳۸۱)، تهران: سازمان ملی جوانان.

لطفیان کریم، ابراهیم (۱۳۸۳)، تحلیل روند عملیات روانی در نبرد سلطه، فصلنامه عملیات روانی شماره ۷، زمستان.

لطفیان کریم، ابراهیم (۱۳۹۶)، سه قانون عملکرد در بازنویسی آینده زندگی و سازمان شما، تهران: مرکز مطالعات سرمایه‌های انسانی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران.

لطفیان کریم، ابراهیم؛ الیاسی، محمدحسین و مرادی، حجت‌الله (۱۳۸۷)، رساله "رصد میزان تأثیر عملیات روانی رسانه‌های استخبار بر کارآیی مدیران نیروی دریایی جمهوری اسلامی ایران، تهران، دانشکده فرماندهی و ستاد.

مجموعه بیانات مقام معظم رهبری حضرت امام خامنه‌ای (مد ظله‌العالی)، نسخه چاپی فیش‌های بیانات معظم‌له در سخنرانی‌های مختلف تلویزیونی در سال ۱۳۹۹.

مرکز تحقیقات و مطالعات و سنجش برنامه‌های صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران، اداره کل سنجش (۱۳۸۱)، «نظرسنجی از ساکنان ۳۱ شهر درباره استفاده از شبکه‌های تلویزیونی ماهواره‌ای، شماره ۱۳.

ملکی تبار، مجید (۱۳۸۶)، بررسی تأثیرات ماهواره بر باورها و ارزش‌های دینی و عقیدتی جوانان به‌منظور آسیب‌شناختی آن و ارائه راهبرد مناسب در راستای امنیت ملی، پایان‌نامه دکتری، دانشگاه عالی دفاع ملی تهران.

منطقی، مرتضی (۱۳۸۰)، جامعه‌پذیری ضد جامعه‌پذیری، همایش آسیب‌شناسی تربیت دینی در آموزش و پرورش. مهرداد، هرمز (۱۳۸۰)، مقدمه‌ای بر نظریات و مفاهیم ارتباط جمعی، انتشارات فاران.

نصر، صلاح (۱۳۸۱)، جنگ روانی، ترجمه محمود حقیقت کاشانی، تهران: انتشارات سروش، چاپ دوم. سایت مرکز آمار ایران

هاشمیان فر، سید علی؛ جلالی، مینا و هاشمی، سید ضیاء (۱۳۹۰) تاملی بر چیستی غرور ملی و برخی عوامل موثر بر آن مورد مطالعه شهر اصفهان، دانشنامه علوم اجتماعی دانشگاه تربیت مدرس (جامعه‌شناسی تاریخ) دوره سوم بهار و تابستان، شماره ۱.

Iran and the greater Middle East By 2020,(2012) Clingendael,Netherland.
Richard T. Schaefer, Robert P. Lamm (1992) - Social problems,McGraw-Hill Publication - 712 pages.
The National Security Strategy Document 2019 is whitehouse.gov.publication.
Entre Espoir et Crainte: Un Nouvel Iran (2019) - Service Canadien du Renseignement de Sécurité Canada.Ca(France).
www.mohammad83.mihanblog.com
www.farhangi.um.ac.ir